БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген

1953 май 4 ПОНЕДЕЛЬНИК № 86 (2771)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

Совет кижилер май 1-ниң байырлалын тайбыңның, күш-ажылдың, культураның улуг чедишкиннери-биле эрттирген.

Совет улустуң улуг чаңгыс эви

Ажылчы чоннарның бүгү-делегей эп-сеткил катыштырыышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акыдүнмалышкы чоруунуң хүнү—Май 1-ге совет улус байырлалдыг болгаш өөрүшкүлүг ужурашкан. Боттарының бүзүлбас чаңгыс эвин болгаш төрээн Коммунистиг партияны база ооң Төп Комитедин долгандыр, төрээн Совет чазаан долгандыр катышканын Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары чаа күш-биле көргүскеннер.

Бистиң Төрээн чуртувустуң найсылалы—Москваның Кызыл шөлге Май бириниң чаңчыл болган парады болгаш ажылчы чоннарның төлээлекчилериниң чыскаалы байырлалдыг эрткен. Найсылалдың стадионнарынга, шөлдеринге болгаш парктарынга хүндүс болгаш кежээ улустуң массалыг селгүүстээшкиннери, спорт маргылдаалары болуп эрткилээн. Май бириниң чыскаалдары Ленинградка, Киевке, Минскиге, Ташкентиге, Алма-Атага, Тбилисиге, Бакуга, Вильнюска, Кишиневка, Ригага, Фрунзеге, Сталинабадка, Ереванга, Ашхабадка, Таллинге, Петрозаводскиге, бистиң калбак-делгем чуртувустуң бүгү хоорайларынга болгаш районнарынга эрткилээн.

Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары тайбың коммунистиг тургузуушкунуң байдалында, чурттуң ажылагый болгаш культуралыг хөгжүлдезинде чаа-чаа улуг чедишкиннериниң үезинде Май 1-ниң хүнүн байырлап турарлар.

Бистиң үлетпүрүвүстүң болгаш көдээ ажылагайывыстың үзүк чокка өзүп турары-биле совет кижилер чоргаарланып турарлар. Социализмниң чуртунда хөй-хөй чаа фабрикалар, заводтар, электри станциялары тургустунуп, ажылдап турар бүдүрүлгелер эң чаа болбаазырангай техника-биле деритинип турар, чурталганың бажыңнарының, школаларның, эмнелгелериниң, театрларның, библиотекаларның тудугларын тудуп үндүрүп турар. Хүн келген тудум улам-на хөй хөмүр дашты, нефтини казып тып, улам хөй металлды, станоктарны, машиналарны, пес-таавыны, иликти, хепти, аъш-чем продуктуларын бүдүрүп үндүрүп турар. Бистиң чуртувус коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле, материалдыг болгаш культуралыг байлактарның өлбекшилин тургузарының оруу-биле бүзүрелдиг чоруп орар дээрзин совет кижилер көрүп турарлар.

Ажылчыннарның, тараачыннарның, интеллигенцияның—Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарының амыдыралы үзүктел чокка эвижип турар. Ооң тодаргай илергейлээшкини болза, аъш-чем болгаш үлетпүр бараанларынга өртектериниң чоокта чаа боттандырган чаа, дайын сөөлүндеги чылдарда сан талазы-биле алды дугаар улуг чиигелдези болур, ооң түңнелинде ажылчыннарның, тараачыннарның, интеллигенцияның орулгалары дыка өскен.

Бо чедишкиннер—совет улустуң кызымаккай күш-ажылының түңнели, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың мерген угаанныг политиказының боттанганының түңнели болур. Эштер Г. М. Маленковтун, Л. П. Берияның болгаш В. М. Молотовтуң чоокта чаа медеглелдеринге тайылбырлатынган ол политиканың алыс утказы болза, ажылчы чоннарның чаагай чоруунуң дугайында кошкаш дивес сагыш салырында, улустуң үндезин эрге-ажыктарын, бистиң Төрээн чуртувустуң айыл чок чоруун хандырарында, социалистиг күрүневи улам ыңай быжыглаарында база бүгү-ниити тайбыңны камгалаарында болгаш быжыглаарында болуп турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың маркеизчи-ленинчи теорияның быжыг үндезининге, ниитилел хөгжүлдезиниң экономиктиг хоойлуларын ханы билиринге даянып турар политиказы карачаңгыс шын политика болур. Ниитилелдиң материалдыг амыдыралының хөгжүлдезиниң быжып четчелешкен хереглелдерин ол шын көрүнчүктелдирип турар, ажылчы чоннарның амыдырал эрге-ажыктарынга харыылап турар. Партия биле чазактың ажылдап кылганы база он-он чылдарның демисели-биле хынатынган ол политиканы улустуң эрге-ажыктарынга дүүштүр шын болгаш быжыг чорудуп турар.

Ол политиканы барымдаалап тургаш, партия болгаш чазак болза, күрүне болгаш ажыл-агый удуртулгазын экижидеринче, улустуң чаагай чоруун бедиринче болгаш совет хамаатыларның үндезин эргелерин камгалаарынче угланган өлүн хөй чугула хемчегларни сөөлгү үеде чоруткан. Улус ажыл-агыйынга удуртулганы экижидери-биле төп күрүне аппарадының эде организастаашкының боттандырган, келдерел дугайында Чарлыкты үндүрген, социалистиг хоойлулуг чорукту болгаш эрге чурумун улам ыңай быжыглаарының талазы-биле хемчегларни ажылдап кылып турар. Ажылчын аңгының болгаш колхозчу тараачыннарның эвилелин, ССРЭ-ниң улустарының найыралын, хөй националдыг совет күрүнени партия болгаш чазак бүгү хемчеглер-биле быжыглап турар.

Партияның болгаш чазактың иштики болгаш даштыкы политиказын совет улус чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүгүнүп, деткип турар. Бистиң Төрээн чуртувустуң күжү болгаш тиилетирбес чоруу, коммунистиг тургузуушкунуңуң соруулгаларын чедишкиннинг шинтпирлээринің үндезини Коммунистиг партияның, Совет чазактың болгаш улустуң ол улуг чаңгыс эвинде болгаш катыжыышкынында болуп турар.

Улустарның найыралының совет идеологиязының ёзузунга, пролетаржы интернационализмниң ёзузунга массаларны Коммунистиг партия могаг чокка кижизидип турар. Пролетаржы интернационализмниң түгүнга шынчы совет улус улуг кыдат улус-биле, улус демократиязының бүгү чурттарының ажылчы чоннары-биле, бүгү делегейниң ажылчы чоннары-биле найыралдыг харылзааларын, мөңге болгаш бузулбас найыралын быжыглап, калбартып турар.

Совет Эвилелиниң үлегеринге сорук кирген улус демократиязының чурттарының ажылчы чоннары чаа амыдралды тургузарының оруу-биле чедишкиннинг чоруп орарлар. Кыдат Улус Республикага, Польшага, Чехословакияга, Венгрияга, Румынияга, Болгарияга, Албанияга, Герман Демократтыг Республикага, Моол Арат Республикага эрткен май бириниң массалыг чыскаалдары—улус демократиязының чурттарында массаларның политиктиг болгаш күш-ажылчы канчаар-даа зажок улуг көдүрүүшкүнүнүн, улустарның эң улуг чаалап алыышкыны—тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң лагерин бүгү хемчеглер-биле быжыглаар деп оларның чаныш-сыныш чок тура-соруунун херечизи болур.

Тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының шылгатынган политиказын совет күрүне шыныг болгаш чөптүг чорудуп турар, чүге дээрге ооң эрге-ажыктары бүгү делегейге тайбыңның хөрээнден чарылбас. Совет чазак тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш туруп турар, чаа дайынны белеткээринге болгаш кыпсырынга удур, улустар аразының кады ажылдажылгазы болгаш бүгү чурттар-биле ажыл-херекчи харылзааларны хөгжүдери дээш демисежип турар. Ботботтарынга бүзүрежир чорукка болгаш улустар аразының кереэлерин база дугуржулгаларын шыңгыы сагыыр чорукка үндезилетинген ол политика болза, фактыларга даянып турар болгаш фактылар-биле бадыткатынып турар боттуг политика болур.

Тайбың арга-биле шинтпирлетинин шыдавас болгу дег делегей айтырыглары чок деп Совет чазак санап турар. Өске чазактарның делегей байдалында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынче шынап-ла угланган кандыг-даа базымнарынга ол байырлаар. Ооң-биле чергелештир Совет чазак болза, чаңгыс үүлдү—чазактарның удуртукчуларының тайбың медеглелдериниң ажыл-херектер-биле, фактылар-биле быжыгарын көөрүн күзеп турар.

Бистиң чазактың тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы совет улустуң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар. Ол тодаргай болгаш билдингир политиканы бүгү чурттарда миллион-миллион ажылчы чоннар, дешпилгелиг бүгү кижи төрелгетен үүлдүгүнүп болгаш деткип турар.

Совет улус келир үеже бүзүрелдиг көрүп турар. Ол Коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка кызыгаар чок бүзүреп турар. Партияның XIX съездизиниң ажылдап кылганы коммунистиг тургузуушкунуң тодаргай программазынга сорук кирген бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары маадырлыг ажылдап, улус ажыл-агыйын, культураны хөгжүдүп болгаш бурунгаар шимчедип, бистиң социалистиг күрүневисти быжыглап болгаш бедидип турарлар.

Ленин—Сталинның тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

(«Правданың» май 2-де мурнуку үүлү).

Москваның Кызыл шөлүнге Май бирниң парады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы

Социалистиг Төрээн чуртунуң күүзүн быжыглаары дээш демиселге чедип алган тиилелгелеринге дүрүм ёзугаар чоргаарланган совет улус бүгү делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил катыжыышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акыдүнмалышкы чоруунуң хүнүнге алдар болдуруп, Май бирде Советтер чуртунуң хоорайларының болгаш суулларының кудумчуларынга үнүп чыскаалган.

Улуг Совет Эвилелиниң улустарының найыралдыг өг-бүлези Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр сырый катышкан, совет күрүненің күүзүн улам улуг күш-биле быжыглаарынга белени-биле Май бирниң байырлалынга келген. Бистиң Төрээн чуртувустуң моон сөңгаргы тиилелгелериниң барымдаазын ажылчы чоннар партияның болгаш чазактың мерген угаанныг политиказындан көрүп турарлар. Коммунистиг партия совет улусту күш-ажылчы маадырлыг шылгаралдарже сорук киирип, организастап, ооң чогаадыкчы күүзүн чаңгыс сорулгаже — бистиң чуртка коммунизмниң тиилелгезинче углап турар.

Бо Май бирниң эртенинде Москва кайгамчык. Бистиң Төрээн чуртувустуң найсылалының хөй-ниити болгаш чурталга бажыңнарының баарында кызыл туктар чалбышталып турар, кайда-даа—Совет күрүненің үндезилекчилери В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның чуруктары, партияның болгаш чазактың удуртукчуларының чуруктары. Ыяштар чап чаа ногаарарган, шөлдерде баштайгы сиген үүн чыдар.

Бо эртен найсылал эрте одунган. Ооң калбак кудумчулары болгаш делгем шөлдери улус-биле долган. Минута эрткен тудум улам-на улус көвүдеп турган. Кайда-даа—хоорайның төвүнде-даа, ооң кыдыгарында-даа музыка диңмиреп, күш-ажылдың болгаш тайбыңның ырызы дыңналып турар.

Кызыл шөлдүң казасталгазы байырланчыг улуг чаагай. Кремльдиң дужунда улуг бажыңның ханазында В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның улуг чуруктары, ол алды эвилелдешкен республикаларның сулде-демдектери. Кызыл пөстерде СЭКП ТК-ның Май бирге кыйгырыы:

—Ленин—Сталинның тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның башталгазы-биле коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

...Байырладдың эгелээринге чедир эвээш үе арткан. Шериглер Кызыл шөлде турупкан. СЭКП Төп Комитединиң кежигүннери, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутаттары, министрлер, профэвилелдериниң удуртукчулары, ВЛКСМ ТК-ның кежигүннери, Совет Эвилелиниң Маадырлары болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, бүдүрүлгениң чаартыкчылары, үлетпүрде, транспортта, тудуушкуннарда, көдээ ажылагыйда күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүң мастерлери, эртемниң болгаш техниканың, культураның болгаш уран-чүүлүүн шылгарангай ажылдакчылары индирлерже чоруп турганнар.

Кызыл шөлде хүндүлүг олуттарда аалчылар—Кыдат Улус Республикадан, демисежип турар Кореядан, улус демократиязының чурттарындан ажылчы чоннарның делегациялары, капиталистиг хөй-хөй чурттардан культура ажылдакчыларының делегациялары саадапкан.

Дипломаттыг корпустуң олуттары дүрген эстетинген.

Эштер Г. М. Маленков, Л. П. Берия, В. М. Молотов, К. Е. Ворошилов, Н. С. Хрущев, Л. М. Каганович, А. И. Микоян, М. З. Сабуров, М. Г. Первухин, СЭКП ТК-ның секретарьлары, ССРЭ-ниң Министрлери, Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниң маршалдары болгаш адмиралдары мавзолейниң индиринче үнүп бар чорда, оларны Кызыл шөлге чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле байыр чедирген.

Эртенгиниң мугур 10 шак турда—Кремль курантыларының баштайгы казыышкыны-биле шериг парады эгелээн.

Кремльдиң Спасск суургаларының эжиктериндан ЗИС—110 деп куулдур өңнүг ажык автомобиль көстүп келген. Ында ССРЭ-ниң Камгалал Министри Совет Эвилелиниң Маршалы Н. А. Булганин туруп алган чораан. Парадтың командылакчызы генерал-полковник П. А. Артемьев база шак-ла ындыг машиналыг аңаа уткуштур чорупкан. Машиналар шөлдүң ортузунга доктаай бергеннер.

Генерал-полковник П. А. Артемьевтиң рапорттун хүлээп алгаш, Совет Эвилелиниң маршалы Н. А. Булганин парадка чыскаалган шериглерни эргип, солдаттар болгаш матростар-биле, офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар-биле мендилежип, оларга Май бирниң байырлалының байырын чедирген. Уктулга маршының хөгжүмү диңмиттиг «Ура»-биле холушкаш, чыскаалдың одуругларынга үр-ле чаңгыланып турган.

Глинканың «Алдаржы» деп көдүрүүшкүннүг аялгазы шериглерни эргиири доозулганын медээлээн. Фанфарлар «Дыңнанар» деп сигналды аян тудуп чарлаан. Камгалал Министри Совет Эвилелиниң Маршалы Н. А. Булганин мавзолейниң индиринге көдүрүп үнгеш, чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң Маршалы Н. А. БУЛГАНИННИҢ чугаазы

Эштер солдаттар болгаш матросстар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары!

Эргим даштыкы аалчылар!

Совет Чазактың болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң өмүнээзинден силерге бүгү делегейниң ажылчы чоннарының байырлалы — Май бириниң хүнүнде байыр чедирип, амыр мендилерни айтырайн. Пролетарның чаңчыл болган шак бо байырлалынга бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннары чурттуң ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле чаа-чаа улуг чедишкиннерлиг ужуражып турар. Улуг совет улус төрээн Коммунистиг партияны болгаш ооң Төп Комитедин долгандыр, бодунуң чазаан долгандыр улам сырый катышкаш, коммунизм тургузуушкунунуң оруу-биле бүзүрелдиг бүрүнгаар чоруп орар. Бистиң күрүневистиң Чепсектиг Күштери болза, улуг тургузукчу программаның күүселдези дээш ажылдап турар совет кижилериниң тайбың күш-ажылының идегелдиг чөлегижи болуп турар.

Бистиң хөй националдыг күрүневистиң улустарының акы-дүнмалышкы найыралы чыл келген тудум-на быжыгып, Совет Эвилели-биле улус демократиязының чурттарының эп-найыралдыг кады ажылдажылгазы бүгү тала-биле хөгжүп, быжыгып турар.

Эштер Г. М. Маленков, Л. П. Берия болгаш В. М. Молотов оларның чоокта кылгылаан медеглелдеринде Совет Эвилелиниң политиказы тодаргай илергейлетинген. Ол политиканың иштики утказы болза, бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының үндезин эрге-ажыктарын болгаш айыл чок чоруун хандырары, социалистиг күрүнени улам ыңай быжыглаары болгаш бүгү-ниити тайбыңны камгалаары болуп турар.

Ол политиканы барымдалаашы, чазак сөөлгү үеде күрүненің болгаш ажыл-агыйның удуртулгазын экижидер, улустуң чаагайжылгазын бедидер болгаш совет хамаатыларның дээш болбас эргелерин камгалаар сорулгалыг чамдык хемчеглерни ап чоруткан.

Төп күрүне аппарадының эде таарыштырылгазы чорутунган, ол чорук ажылагайны удуртурун экижидер. Келдерел дугайында Чарлык хүлээп алдынган. Социалистиг хоойлуну улам ыңай быжыглаарының талазы-биле хемчеглер калбаа-биле алдынып турар. Аъш-чем продуктуларының өртектериниң улуу-биле чиигээни-биле кады калбак хереглелдиң үлетпүр бараанларынга өртектер база дыка чиигээн.

Даштыкы политика талазы-биле кандыгыл дээрге, чаагай тура-соруктуг болгаш төлептиг көөр-ле болза, улустар аразында бүгү-ле чөрүлдээлер тайбың арга-биле шинтпирлетинген туруп болур деп бистиң чазаавыс санап турар дээрзин ооң албан ёзузунуң медеглелдериниң билдинип турар болгай. Бис тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары дээш туржуп турар бис, дайынны белеткээринге болгаш өөскүдеринге удур бүгү чурттар-биле улустар аразының кады ажылдажылгазы болгаш ажыл херекчи харылзааны хөгжүдери дээш демисежип турар бис. Бистиң чазаавыстың ындыг политиказы бүгү-ле тайбынга ынакшылдыг кижилериң эргеажыктарын хандырып турар.

Өске күрүнелериң чазактарының улустар аразының байдалында дүшкүүрүнү чымчадырынче угланган кандыг-даа базымнарынга совет чазак байыр чедирер болгаш ол чазактарның удуртукчуларының кылган ажыл херек-биле быжыглатынган тайбың медеглелдерин көөрүн күзеп турар. Ындыг болза-даа олар чепсекти эндере бүдүрерин кызырарының-даа, Европаның болгаш Азияның дыка хөй күрүнелериниң девискээрлеринде, ылаңгыя Совет Эвилели-биле кызыгаарлажып турар күрүнелериниң девискээрлеринде тургустунган шериг базаларының калбак четкилерин кызырарының-даа кандыг-даа демдектери амдыында чок турда бистиң чазаавыс бистиң Төрээн чуртувустуң камгалалын болгаш айыл чок чоруун хандырар дугайында моон соңгаар-даа чогуур сагыш салыр, совет улустуң бодунуң улуг эчис сорулгазы—коммунизмче тайбың болгаш тиилелгелиг шимчээшкининге шаптык ужуражтырар дээр кандыг-даа дайзынның күштерин кандыг-даа үеде ойтур шаварынга белен болуру-биле бистиң Чепсектиг Күштериви быжыглаарын ол кыйгырып турар. Ынчангаш Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флодунуң бодунуң составының хүлээлгези болза, бодунуң дайынчы мергежилин болгаш шериг база политиктиг билиин бедидери болур.

Эштер!

Бис, совет кижилер келир үеже бүзүрелдиг көрүп турар бис. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XIX съездизи коммунизмни турузарынче бурунгаар шимчээшкининге алганнарга тыпсып турар.

Кайгамчык чепсегленген совет дайынчылар чадаг чыскаалы-биле болгаш машиналарга, Кызыл шөлдеп-даа, дээрге-даа шимчеп чоруп турганнар. Май бириниң парадынга олар Советтер чуртунуң Чепсектиг Күштерин —Улуг Октябрьның чаалап алышкыннарының камгалалында турар күчүлүг күштү көргүскеннер.

* * *

10 шак 40 минута.

Шериг парады доозулган. Хүндүткелдиг ырыжым турупкан.

А ооң соонда Кызыл шөл-биле хөй кижи хем ышкаш агып чорупкан... Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң Май бириниң чыскаалы эгелээн.

Алдаржаан чаңчыл ёзугаар байырлыг кылашты Москваның тугун үдээн алдарлыг кижилериниң бөлүү ажыткан. Дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг чорук дээш дээди шаңналдың демдээ—Ленин ордени тукту каастап турар.

Хөгжүмнериниң болгаш барабаннарының үнүнүң адаа-биле Кызыл шөлге пионерлериниң муң-муң кижилиг колонназы чедип келген. Долгандыр бүгү-ле чүүлдер уламна чырыткыланчак апарган. Бичии уругларның ыыт-шимээни агазарны долдурупкан. Уруглар часкы чечектерни эккел чораннар. Баштарының кырында бедикте—ажылчы чоннарның генийлиг баштыңчылары В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның чуруктары.

Колоннадан бөлүк пионерлер үнүп келгеннер. Олар мавзолейниң индириниң кырынче маңнажып үнүп келгеш, партияның болгаш чазактың удуртукчуларынга чечектер тудускулааннар.

Эң аныяк чыскаалганнарны күш-культуржулар солаан. Ленин—Сталинның улуг хереэнин тиилелгези дээш демиселге каңналган, дидим болгаш турштуг, эртемни, техниканы, культураны шыдамыккай болгаш шудургу шиңгээдип ап турар муң-муң оолдар, кыстар чоруп турганнар.

Шөлге күш-ажылчы Москва кирип келген... Кайда-даа, кайнаар-даа көөрге, чиңгир кызыл чайыннаштар, өңгүр чечектер. 1200 туктар чыскаалганнарның кырыгыле харугда кинскип эштип орган. Кировский, Ленинский, Краснопресненский, Советский, Первомайский, Куйбышевский, Красногвардейский, Молотовский районнарның эмблемалары көстүп турган...

Мавзолейниң баары-биле Москваның металлургтары болгаш пес-таавычылары, станок тудугжулары болгаш демир-орукчулары, эртемденнер болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары эрттип турганнар. Боттарының социалистиг Ада-чуртунга изиг ынакшыл-биле катышкан янзы-бүрү профессияларның төлээлекчилери, улуг, биче назылыг кижилер чоруп турганнар. Олар күш-ажылчы чедишкиннериниң дугайын рапорттааннар.

Продукциязы бүгү чуртка билдингир найсылал бүдүрүлгелериниң коллективтериниң төлээлекчилери: Сталин аттыг автомобиль заводунуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчыттары, Киров аттыг «Динамо» заводтун, Владимир Ильич аттыг заводтун, күрүненің Каганович аттыг Бирги подшипник заводунуң болгаш өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелериниң ажылчыннары болгаш албан-хаакчыттары эрттип турганнар. Күш-ажылчы тиилелгелериниң дугайында, бешки беш чылды хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседири дээш демиселге социалистиг чарыштың күчүлүг калбарышкынының дугайында чаа-чаа рапорттар

(Төнчүзү 2-ги арында).

Москваның Кызыл шөлүнге май бирниң парады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

кээп турган. Ынак Төрээн чурттуң күжүн болгаш күчүзүн медереп билгени-биле сорук кирген москвачылар Май бирин бүгү совет улус-биле бир дөмей чоргаар байырлап турарлар.

Чыскаалганнарның аразында — Москваның тудугжузары. Бистиң Төрээн чуртуьустуң найсылалы улам-на чараш чаагай эрар чыдар. Фундаментилерин чүгле каш чыл бурунгаар салган улуг-чаагай бедик бажыңнарның хевири көстүп турар. Чаа-чаа хөй каът бажыңнар, школалар, клубтар кайгамчык дүргени-биле өзүп, чаа-чаа кудумчулар тыптып кээп турар. Бодунуң бүгү 800 чыл төөгүзүнүң дүргузунда бистиң найсылалывыс тудуушкуннуң ындыг калбарыышкынын көрүп көрбээн.

Метрополитенниң тудугжуларынга индирден изиг байыр чедирген. Метронуң поездилери хүннүң-не ийи миллион ажыг пассажирлерни дажыглап турар. Чоокта чаа метро тудугжулары база бир кайгамчыктыг тиилелгени чедип алганнар — олар чаа Арбат радиустуң тудуушкунун доосканнар.

Совет кижилериң материалдыг чаагай чоруу чыл бүрүде улам өзүп турар. Калбак хереглелдиң бараанларының бүгү хевирлеринге өртектериң удаа-дараа чигелделеринден совет улус дугайында партияның болгаш чазактың канчаар-даа аажок улуг сагыш салыышкыны катап-катап илереп турар.

Студентилер, школаларның, дээди өөредилге черлериниң башкылары, литератураның болгаш уран-чүүлдүң ажылдакчылары Совет Эвилелинде улус өөредилгезиниң болгаш культураның көстүп көрбээн калбарыышкынының дугайын чугаалап турар плакаттарны болгаш транспарантыларны тудуп чорааннар. Бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү республикалары долу бижикбилиглиг республикалар апарганнар. ССРЭ-де 57 миллион кижи өөреним турар. Революция мурнундагы Россияга 96 дээди өөредилге черлери турган, аңаа 117 муң студентилер өөренип турган. Ам Совет Эвилелинде 890 дээди өөредилге черлери бар, ында барык бүдүн чартык миллион кижи өөренип турар.

Май бирниң чыскаалы—тайбынның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң чөленгижи, социалистиг Ада-чурттуң күчүзүн быжыглаар деп совет кижилериниң шиитпирлиг чоруунуң тодаргай херечизи болган. СЭКП ТК-ның кыйгырыгларын транспарантыларда хөй катап катаптаан:

— Улустарның аразында тайбың делгерезин!

Сонуургалдыг чурттарның бот-боттарының дугурушканынга үндезилээш, тайбың арга-биле шиитпирлетинип шыдавас болгу дег, маргылдаалыг азы шиитпирлетинмес айтырыг чок!

—Дайынны болдурбазы болгаш бүгү делегейге быжыг тайбыңны хандырары дээш демиселге Англияның, Американың Катышкан Штаттарының, Совет Эвилелиниң улустарының найыралы делгерезин!

Пролетар интернационализминиң хөрээнге шынчы Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары Май 1-ниң хүнүнде тайбын, демократия, социализм дээш демисежип турар бүгү улустарга акы-дүнманың байырын чедирип турарлар. Тайбыңның совет политиказы болза, улуг-даа, биче-даа өске бүгү чурттарның улустарының эргелерин хүндүлеп көөрүнге, улустар аразында доктаатынган чүрүмнарны барымдаалап сагыырынга үндезилетинген.

Улус демократтыг күчүлүг күрүненің тургузуушкунунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алган улуг ыдат улуска алдар болдурган йөрээлдерни чыскаалганнар салып турганнар.

Социализмни чедиишкинниг тургузуп турар улус-демократтыг чурттарның ажылчы чоннарынга бараалгаткан акы-дүнманың байырлыг сөстери хөй санныг транспарантыларда бижитингилээн. Улус демократтыг чурттар-биле Совет Эвилелинин найыралы бузулбас быжыг.

Бодунуң Төрээн чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар маадырлыг корей улуска совет кижилер изиг байырны чедирип турарлар. Тайбың керээзин дүрген чарары, чаңгыс-аай, хамаарышпас, тайбынга ынакшылдыг, демократтыг Германияны тургузары дээш демисежип турар герман улуска олар база байыр чедиргеннер.

Национал катап тургустунар, хамаарышпас, демократтыг болгаш тайбынга ынакшылдыг Японияны тургузары дээш эрес-дидим демисежип турар япон улуска бараалгаткан Май 1-ниң байырлыг сөстери, база бодунуң национал хамаарышпас чоруу дээш империалистиг дарлалга улур демисежип турар колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарын йөрээген сөстер плакаттарда бижитингген.

Совет Эвилелиниң улустары делегейниң ажылчын шимчээшкининиң шылгарангай деятельдеринге ханы хүндүткелин илередип турарлар. Акы-дүнмалышкы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның баштынчыларының, делегейниң ажылчын шимчээшкининиң сурагжаан деятельдериниң чуруктарын чыскаалганнар холдарынга тудуп чорааннар.

Москвачыларның Май бирги чыскаалы доостур чоокшулаан. Кызыл шөлдүң бүгү дүргунун күш-культуржуларның чыскаалдыг одуруглары база катап долуп келген. Спортчулар мавзолейниң мурнун дүргаар дески, дыңзыг базып эрткеннер. Олар:

Коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

деп дайынчы кыйгырыгның чечектеп бижээн үжүктерин холдарынга ап чорааннар.

Май 1-ниң хүнүнде Москваның ажылчы чоннары социалистиг улуг күрүненің ажылчы чоннары-биле кады Коммунистиг партияның Төп Комитедин болгаш Совет чазакты долгандыр боттарының чайгылыш чок чаңгыс-эптиин, сырый катышканын, бистиң чуртка коммунизм тургузуушкунунуң улуг хөрээнің долу тиилелгезинче оруктап бурунгаар, чүгле бурунгаар шимчээринче боттарының шиитпирлиин бүгү делегейге база катап көргүскеннер.

* о *

Май 1-ниң кежээзинде найсылалдың шөлдеринге, кудумчуларынга болгаш парктарынга улустуң массалыг хөглээшкинери болгудаан. Аңаа муң-муң москвачылар киришкен.

Кежээкиниң 10 шакта байырлалдың демдеглели— артиллерия салюду болган.

(СЭТА).

Кызыл хоорайга май бирниң байырлалы

Майның 1-ниң аяс, чылыг хүнү турган. Частың чаш көгү шымырарты үнүп, ыыштарның бүрүлери бакылагылап келгилээн. Кызыл хоорайның бажыңнары, кудумчулары, арыгланып-шеверлетинипкен болгаш байырлал ёзузу-биле шиметиннипкен турган. Бажыңнарны совет күрүненің болгаш Коммунистиг партияның үндезилекчилери В. И. Лениннің, И. В. Сталинның болгаш Коммунистиг партияның, Совет чазактың баштынчыларының портреттери-биле, лозунгулар, туктар-биле шимеп каастаан турган.

Ол хүнде аас-кежик, өөрүшкү болгаш маадырлыг күш-ажылчы сеткил-сагыш кырган-даа, аныяк-даа совет кижилериниң шырайындан-на илдең болду. Олар байырлал ёзузу-биле кеттинген, чоргааралдың совет ырыларын ырлажып, Майның парадынче диргелдир шуужуп турганнар. Совет радио Төрээн чуртувустуң найсылалы Москваның үнүн соксаал чокка дамчыдып турган. Москва тайбыңны, улустар аразының найыралын, социализмни, коммунизм тургузуушкунунуң улуг принциптерин диңмиттин-биле чугаалап турду. Ол дээрге, 1953 чылдың май 1-де совет улусту, делегейниң мурнакчы кижи төрелгетенин тайбынче, демократияже, коммунизм тиилелгезинче сорук киир, сырый катыштырган делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң Шалыпчы бригадазы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының дайынчы Кыйгырыглары-дыр. Москва — ол дээрге, бүгү улустарның эпнайыралының, тайбын, демократия дээш демиселдин, коммунизм тургузуушкунунуң чаяакчызы, быжыг идегели-дир. Майның байырлалының хүннеринде ооң үнүн бүгү делегей ханы күзел-биле дыңнап турган. Бүгү улустуң сагыш-сеткилин коммунизмче кыйгырган сөстер болгаш ырылар чер болганынган чаңгыланып кээп турду.

Эртенгиниң 9 шак. Арыннарын хүлүмзүрүг долган улуг, биче кижилер чыглыышкын черлеринче шуужуп-ла турдулар. Оларның аразында школачылар, студентилер, стахановчулар болгаш бүдүрүлге, албан черлериниң ажылдакчылары—кымны чок дээрил!

Эртенгиниң 10 шак. Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының парады эгелээн. Чыскаалдың командылакчызы коллективтер аайы-биле келгилээн муң-муң демонстрантыларны шөлге чыскаалдыр тургузупкан. Чыскаалдың бир дугаар одуруунга хоорайның школачылары, башкы институдунуң, педучилищениң студентилери, партия школазының дыңнакчылары, башкылары, СЭКП өбкомунуң, облкүүскомнуң, ВЛКСМ өбкомунуң, партия хооркомунуң коллективтери кээп туруптулар.

Митинг эгелээн. Митингини СЭКП-нин Кызыл хоорай комитединиң секретары эш Степанов ажыткан. Митингиге Май 1-ниң дугайында СЭКП Тыва өбкомунуң секретары эш **Тока** байыр чедирип чүве чугаалаан. Ооң дараазында Кызылдың автотранспорт конторазының стахановчузу эш **Мартыненко** сөс алган. Эш Мартыненко автотранспорт конторазының найыралдыг, күш-ажылчы коллективиниң чедиишкиннерин чугаалааш, ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планын чедиишкиниг күүседиринче ажылчыннарны болгаш бүгү интеллигенцияны кыйгырган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XIX съездизинин директиваларын боттандырарынче ажылчы чонну хей-ът киирип, мобилизастап турар чылыг сөстерни эш **Пичугина** чугаалаан. Кызылдың интеллигенциязының мурнундан байыр чедирип чүве чугаалаан эш **Коңгар** бистиң чуртувуска Коммунистиг ниитилелди тудуп тургузар талазы-биле совет улустуң мурнунга коммунистиг партияның, Совет чазактың салганы хүндүлүг, улуг сорулгаларны боттандырар херекке интеллигенцияның ролюн тодаргайлавышаан, мурнакчы совет эртемни, техниканы могаг-шылаг чокка шиңгээдиринче өр, хөрээжен интеллигентилерни кыйгырган.

Байыр чедириишкиннери доозулган соонда чоргааралдың совет ырыларының аялгаларын күүсеткен хөгжүмнүң үнү диңмиреп үнген. Муң кижи өөрүжкилиг хейнүң ыры «Партия бистиң башкарыкчывыс», «Төрээн чурт дугайында ыры», «Совет аныяктарның кылаш ыры» деп ырыларны хөгжүмнүң үделгезинге эш **Шевчуктуң** удуртулгазы-биле ырлап күүсеткен. Ооң соонда Май 1-ниң байырлалын уткаан Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының митингизин эш Степанов хагдынган деп чарлаан. Хөгжүм Совет Эвилелиниң Гимнизин ырлаткан. Муң-муң демонстрантылар чергелештир чыскаалыпкаш, кудумчуже шөйлүп чорупканнар. Олар Октябрьская кудумчулап, Кочетов кудумчузун өрү ескээш, Интернационал кудумчузун таварып, Ленин кудумчузу-биле эртер байырлыг маршче углапканнар. Демонстрантыларның маршын Кызылдың мурнавчы бүдүрүлгелери—автотранспорт конторазының болгаш дааранар комбинаттың коллективтери баштааш чорупкан. «Бүдүрүлгелериниң стахановчуларынга алдар!», «Совет Эвилелиниң маадырлыг ажылчын ангызы делгерезин! Ура!» деп лозунгулар трибунадан улай-улай салдынып турган. Стахановчуларның соондан бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң аныяк салгакчылары—Кызыл школаларының өөреникчилери—пионерлериниң чараш, түрүг паралы үргүлчүледдин-биле эртпип турган. Ооң улаштыр обласка башкы кадрларны дарганнап үндүрер педучилищениң, башкылар институдунуң студентилери, партия, совет ажылдакчыларын дарганнап үндүрер областың партия школазының дыңнакчылары эрткен.

Хоорайның чыскаал шөлүн дидимнериниң болгаш күштүглериниң салгакчылары, күш-культуржу аныяктар эрттип эгелээн. Аныяк оолдар болгаш кыстар спортчу хептерин кеткилепкен, чаңгыс кижи дег деннелдиг марштап эрттип турганнар. Күш-культуржуларның чыскаалын спорттуң Ленин орденниг «Динамо» ниитилелиниң спортчулары ажыткан. Ооң улаштыр «Искра», үлетпүр ажылчыннарының эки-тура спорт ниитилелдериниң күш-культуржулары эрткен. Күш-культуржуларның дараазында Кызыл хоорайның бүгү-ле албан, бүдүрүлге черлериниң коллективтери боттарының эмблемаларын, туктарын, лозунгуларын болгаш Коммунистиг партияның, Совет чазактың баштынчыларының портреттерин туткулаан, шуужуп эрттип турганнар. Оларның иштинде харылзаа эргелелиниң, национал театрның, типографияның, редакцияларның, СЭКП өбкомунуң, хооркомунуң, облкүүскомнуң, көдээ ажылагый техникумунуң коллективтери организастыының болгаш эки шиметингениниң талазы-биле онза ылгалып турганнар. Май 1-ни уткаан демонстрацияны мотоцикл спортунуң күш-культуржулары хаггаан. Оларның мурунда В. И. Лениннің, И. В. Сталинның портреттерин чураан улуг тук, эш Сталинның улуг портреди. Баштынчының портрединиң соо-биле «**Делегейге тайбың!**» деп кыйгырыгны, Совет Эвилелиниң 16 республикаларының туктарын туткулаан мотоциклчилер шуужукпан. Ооң-биле ажылчы чоннуң чыскаалы доозулган.

Хостуг, күчүлүг Төрээн чурту-биле, маадырлыг Коммунистиг партиязы-биле чоргаарлатынган кырган-даа, аныяк-даа, эрдаа, хөрээжен-даа совет кижилер боттарының массалыг хөглээшкинин эгелээн.

Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының байырлалының хүнү Майның бирде Кызыл хоорайның ажылчы чону бодунуң Төрээн Совет чуртунга кызыгаар чок бердингенин болгаш ынаан бодунуң моральполитиктиг чаңгыс-эвин болгаш ленинчи-сталинчы партиязын долгандыр улам-на сырый катышканын көргүскеннер. Олар бистиң чуртувуска коммунизмни тудуп тургузарының перспективалыг сорулгалары—ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планын амыдыралга чедиишкиниг боттандырарынга кезээде беленин рапорттап турганнар.

Майның 1—2—3 хүннеринде «Совет Тыванын беш чыл ою» стадионга массалыг спорт оюннары, Гастелло аттыг паркка чоннуң массалыг хөглээшкини, кышкы, чайгы кино театрларга кинолар болгаш национал театрга концерттер, шиилер болгулаан.

КОММУНИСТИГ ТУРГУЗУУШКУННУҢ ШЫЛГАТЫНГАН МЕТОДУ

Бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарының бирги беш чыл планын хүлээп алган партияның XVI конференциязы вектиң дөрттүң бир кезии чыгыы үениң мурнунда, 1929 чылдың апрельде чыылган. Социалистиг чарышты калбартыр дугайында Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чонунга Кыйгырыгны апрель 29-та конференциядан үндүрген. Социалистиг чарыш-болза, массаның инициативазын оттугарының болгаш организастаарычын чепсээ болур болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге күчүлүг күш болур деп конференцияның Кыйгырыында айытган.

Партияның ол кыйгырыын чарыштын болгаш шалыпчы чоруктуң күчүлүг калбарыышкыны-биле совет улус харылаан. Чарыштың чоруп турганының үезинде баштайгы чедиишкиннерни Донбасстың даг үлетпүрүнүң ажылдакчылары чедип алганнар. Уралга, Ленинградка, Днепропетровскиге, Москвага, Ростовка чүс-чүс шалыпчы бригадаларны болгаш эзлчеглерни тургускулаан турган, колхозчу көдээниң ажыл-ишчилери бедик дүжүт дээш демисежир деп хүлээлгелерни ап турганнар.

Сталинчы бирги беш чылдың чылдарында калбарып делгерээн социалистиг чарыш болза, коммунистиг тургузуушкуннун бүгү чылдарында чугула рольду ойнаан болгаш ойнап турар.

Совет улустуң бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгелериниң организакчызы—Ленин—Сталинның партиязы болза, патриоттуг ол шимчээшкинни кончуг улуг ужур-дузалыг деп кезээде үнелеп көрүп келген, ол шимчээшкинде миллион-миллион кижилернин төттүнмес чогаадыкчы инициативазы бодун илередип көргүзүп турар. «Шаанда бужар аар-берге кинчи-төнгү деп санатырып чораанындан **алдарның** хөрээ, **хүндүлелдиң** хөрээ, **шылгаралдың** хөрээ, **маадырлыг чоруктуң** хөрээ» (И. В. Сталин. Чогаалдар, том 12, арын 315) болуп, бистиң чуртка хуулган күш-ажылды оларның медерелдиг ёзу-биле көрүп турарын илередип турар.

Социалистиг чарыш болза, улус массаның күш-ажылчы кижизидилгезиниң, чаа ниитилелдиң идепкейлиг тургузуунга оларны киириштиреринің күчүлүг чепсээ болурун, база бодунуң талантыларын болгаш арга-мергежилдерин илередир арганы миллион-миллион кижилерге берип турар чепсек болур дээрзин ажылчы чоннарның генийлиг баштынчылары В. И. Ленин биле П. В. Сталин хөй удаа онзалап айтып чорааннар.

Чоннуң организакчы талантыларының калбарыышкынынга дузалажырының чугулазын В. И. Ленин «Чарышты канчаар организастаарыл» деп 1917 чылдың декабрьда бижээн чүүлүнге-ле айтып турган. Социализм болза чарышты «ёзулуг **калбаа-биле**, ёзулуг **массалыг хемчээлге** хереглээринин аргазын бир-ле дугаар тургускан болгаш ажылчы чоннарның ёзулуг хөй-нуруузу бодун көргүзүп шыдаары ажылдың ындыг көскүзүнче оларны кипр тыртып, капитализмниң муң-муң болгаш миллион-миллион чылдарда таптай базып, боогдап турганы чоннуң төттүнмес байлаан бодунуң арга-мергежилин калбартырының талантызын илередириниң» (Чогаалдар, том 26, арын 367) аргазын бир-ле дугаарында тургускан дээр дугайында Владимир Ильич Ленин бижээн.

Ленинчи генийлиг идеялар Лениннің хөрээниң улуг уламчылакчызы И. В. Сталинның чогаалдарынга оон ынай бүгү талалыг хөгжээн.

Чарыш болза, «ажылчы чоннуң миллион-миллион массаларының максимальдыг идепкейинге үндезилеп **социализмни тургузарының коммунистиг методу** болур... миллион-миллион ажылчы чоннарның чогаадыкчы **инициативазынга** даянып турар массаның революсчу ажыл-ишчи боттугумчүлелинин илерээшкини болур» деп айтып, чарыштың эртем талазы-биле ылап тодаргайлаашкынын эш Сталин берген. (Чогаалдар, том 12, арынар 109—110).

Социалистиг чарыш болгаш ооң дээди формазы—стахановчу шимчээшкин бистиң Төрээн чуртувусту күчүлүг индустриальдыг колхозчу күрүне кылдыр хуулдуруп, ССРЭ-те социализмниң тиилелгезин хандырарынга дузалаан. Бешчылдарның планнарын хуусаа бетинде күүседириниң болгаш ажыр күүседириниң хөрээнге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн кажан-даа туруп көрбээни бедик деннелге көдүреринче чурттуң бүдүрүкчү күжүн өстүреринге социалистиг чарыш кончуг улуг рольду ойнаан.

Ада-чурттуң улуг дайынының чылдарында дайзынны долу тиилээрин чедип алырынга чугула бүгү күүлдер-биле армияны болгаш чуртту хандырары-биле холбашкан эң нарын даалгаларны миллион-миллион совет патриоттар күш-ажылдың социалистиг методтары-биле шиитпирлеп турганнар.

Ажылчыннарның, колхозчуларның, совет интеллигенцияның чогаадыкчы инициативазының болгаш идепкейлиниң чайгылыш чок өзүлдези бистиң чуртка дайынның чедиргени аар уржуктарны дүргениниң-биле чок кылып, кыска хуусааның иштинде чүгле дайын мурнунуң деннелин чедип алырынга эвес, харын ол деннелди элээн ажыр алырынга дузалаан.

Социалистиг чарыш болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге күчүлүг шимчедикчи фактор болган. Лениннің тодаргайлааны-биле алырга, социалистиг чарыш болза «чаа ниитилел тургузуушкунунуң тиилелгезинге эң чугула, эң кол күүл болуп турар» (Чогаалдар, том 29, арын 294).

Дайын сөөлүндеги бирги беш чылдың түннелинде ССРЭ-ниң үлетпүр черлеринде ажылчыннарчың күш-ажылының бүдүрүкчүлүүн дайын мурнунуң 1940 чылда турганынга удур доктаатынган планында 26 хуу өстүрер турган болза 1950 чылда 37 хуу өскен. 1951 чылда 1950 чылга демейдээрге ол 10 хуу улгаткан болгаш 1952 чылда—1951 чылдан 7 хуу улгаткан.

Социалистиг чарыштың бүгү чонга калбарып делгерээн чоруу болза, ажылчы чоннуң культура-техниктиг деннели көстүп көрбээни бедик деннелге көдүрүлгениниң илередип турар. «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп бодунуң чогаалында эш Сталинның айытканы болза: «Социалистиг чарыш чүге массалыг хевирлиг апарганыл? Чүге дээрге ажылчынарының иштинде техниктиг минимумну чүгле шиңгээдип алган эвес, харын улам ынай ханылап, техниктиг ажылдакчылар-биле деннежи бергеш техниктерни болгаш инженерлерни эдип турар апаргач, туруп турар нормалар эргижирээн дээш, ону оон-даа чаа үениң нормалары-биле солуп турар болгаш өске-даа шак ындыг дыка хөй бөлүк эштер тыптып келгенинде. Бир эвес чамдык бөлүк ажылчыннар эвес, харын ажылчыннарның хөй нуруузу бодунуң культура-техниктиг деннелин инженер-техниктиг ажылчынның деннелинге чедир көдүрер болза чүү болгу дег-дир? Өске чурттарның үлетпүрлеринге чедип алдынмазы ындыг бедик деннелге бистин үлетпүрүвүс көдүрүлген турар ийик.»

Партияның XIX съездизинин шиитпирлеринге болгаш эш Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп классиктиг чогаалында айытынган коммунистиг тургузуушкуннуң кайгамчык улуг программазы ниити улуг эчис сорулга дээш чаа-чаа маадырлыг чоруктарже совет кижилерни сорук киирген. Хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннары бешки беш чылдың улуг сорулгаларын боттандырар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам калбартын делгереткен. Чоннуң чогаадыкчы инициативазы үзүк чок, төттүнмес үргүлчү үнүп турар.

Бүдүрүлгениң чаа курлавырларын илередип тывар болгаш ажыглаар сорулгалыг чүс-чүс муң чогаадылгалар болгаш рационализаторжу саналдар фабрикаларның болгаш заводтарның, шахталарның болгаш ус-тывыштарның, кайгамчык улуг чаа тудугларның болгаш транспорттуң чаартыкчыларындан кирип турар. 1951 чылда ындыг саналдар болгаш чогаадылгалардан 700 муң хире, 1952 чылда—800 муң хире шиңгээдип алдынган. Бо чылдың планы дээш демиселдиң баштайгы айлары патриоттуг чаа эгелээшкиннер-биле демдеглетинген, социалистиг үлетпүрүнүң чаартыкчыларының алдарлыг даңзызы чаа аттар-биле долдунган.

Чоокта чаа, нарын сукно кылыр Купавинск фабриказының аргыкчылары эштер Жилина биле Харькова олар беш чылдың планын даалгаларын чиг-эттин болгаш материалдарның немелде чарыгдалы чок ажыр күүседир дээш демиселдиң инициаторлары болганнар. Ол үнелиг инициативаны фабриканың коллективи деткээш, сапап көөрге, беш чылдың төнчүзүнде чүгле чаңгыс ол бүдүрүлге камнап алган чиг-эдинден 20 миллион рубльдиң эки шынарлыг продукциязын планныг даалгаларның кырынга немей бүдүрүп үндүрүп болур деп санап көрген. ССРЭ-ниң чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң Министерствозунуң коллегиязы новатор текстилщиктериң ол үнелиг эгелээшкинин чүүлдүг деп көрген болгаш ону калбартып неп-тередириниң хемчегларын айыткан. Хем флодунуң чаартыкчылары, капитаннар эштер Пермяков, Шевелев, Пушкарев, Карстников олар бешки беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселге бодунуң салыышкынын киирерин орадда-жыл, судноларны идип чорударының чаа, дешилгелиг методунуң кызымак пропагандистери болгаш нептередикчилери болганнар. Оларга болза, караваннарның шимчээшкинин дүргедедип, одалганы кызырар болгаш сөөртүлгениң бот-өртээн кудуладыр арганы берип турар. Горькийниң механика заводунда техник-чаартыкчы Д. Рыжков станоктарны элээн рационалдыг ажыглаар арганы тыпкан. Ол арганы хереглээн-биле кезикчи херекселдиң артык хөделиишкин чок кылып турар ындыг приборну чаа шиңгээдип киирген, ол чорук станоктарга дүрген ажылдаарларга чаа курлавырлар ажытынып турар.

Кузнецкиде металлургияның И. В. Сталин аттыг комбинадының май мурнунуң чарыжының киржикчилери № 10 суугунуң кан эзилдирикчилери эштер Назаренко, Копылов болгаш Сотников олар күш-ажылчы ээлчегге киргеш, бүдүрүлгеге туруп көрбээни чедиишкинни чедип алганнар. Дүн-хүн иштинде олар ажыл үезиниң 7 шагын камнап ап, пландан дашкаар 340 тонна металлды бербишаан, эзилдиреринн дөрт катап чорудуп турганнар.

Донбасста «Ветка-глубокая» деп шахтада И. Пилипенконуң болгаш казар ажылдың инженери эш И. Стоевтиң комплексиг бригадазы уургайны тургузу улуг хемчээлдиг казарының талазы-биле март айда 75,2 метр черни казып, чуртта рекорд түннелди чедип алган, ол болза көрдүнген планындан барык үш катап хөй болуп турар Бакунуң Сталин аттыг районунуң далайның эдилел өрүмнээшкининиң ажылдакчылары дөрт айның даалгазын хуусаа бетинде күүсеткеннер.

Шак ындыг фактылар чүс-чүс болгаш муң-муң.

Сталинчы үениң улуг тудугларының, бистиң чурттуң дыка хөй районнарының бойдузун чаартып турар кайгамчык улуг электри станцияларның болгаш каналдарның киржикчилери онза көдүрлүүшкуннуг ажылдан турарлар. Гидробелдирниң кол тулуушкунунда ам бетон ажылдарын калбартып чорудуп турар Каховка ГЭС-тин тудугжулары чылдың төнчүзүнге чедир 450 муң кубометр бетон салыр деп хүлээлгени алганнар болгаш оозун чедиишкиниг күүседип турарлар. Чарышка гидромеханизаторлар кайгамчык эки түннелдерни чедип алганнар: хөй земснарядтарның экипажтары ам үеде май болгаш июнь айларда планнатынган ажылдарны чорудуп турарлар.

Куйбышев ГЭС-тин тудуушкунунуң бүгү участоктарында чогаадыкчы, кызымакай күш-ажыл хайнып турар. Улуг тудугларның киржикчилери тудуг-монтаж ажылдарның планын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежип турарлар. Сталинград ГЭС-тин болгаш Волга-Урал каналдың тургузукчуларының коллективинде бүдүрүлге болгаш политиктиг талазы-биле аажок улуг көдүрлүүшкуннуг болуп, планныг даалгаларны хуусаа бетинде күүседир дээш чарыш калбарган.

Коммунистиг партияны болгаш Совет чазакты долгандыр сырый катышкан миллион-миллион совет кижилер бешки беш чылдың сорулгаларын ажыл-херек кырынга хуусаа бетинде боттандырар дээш демиселин дыңзыдып турарлар. Оларның үлегерин эдерип, улус демократия чурттарының болгаш Кыдат Улус Республиканың ажылчы чоннары чаа амыдыралды тургузар дээш демиселге чарышты чедиишкиннин-биле хереглеп, совет стахановчуларның—бүдүрүлгениң новаторларының үнелиг дуржулгазын ажыглап турарлар.

* о *

Совет Эвилелиниң бүгү ажылчыннарынга болгаш күш-ажылчы тараачыннарынга партияның XVI конференциязынга 1929 чылдың апрельдиң 29-та хүлээп алган Кыйгырының мынча дээн сөстер-биле төндүрген:

«Социалистиг чарыш делгерезин!

Коммунизм делгерезин!»

Чээрби дөрт чыл бурунгаар бо чалбыыштыг сөстер чаңгыланып үнген. Ол хүнден бээр бистиң улуг Төрээн чуртувус Ленин—Сталинның партиязының тиилетирбес тугунуң адаа-биле демиселдиң болгаш тиилелгениң аажок улуг оруун эрттип келген. Ол оруктун бүгү чадаларында күчүлүг тургузукчу күш болза, социалистиг чарыш болган. Хөй миллион массаларның ажыглап турары тургузуушкуннуң шылгатынган коммунистиг бо методу болза, ам бо хүн-даа совет ниитилелдиң бурунгаар, коммунизмче шимчээшкинин чиигедип, дүргедедип турар.

М. НИКОЛАЕВ.

Тарылганы дооскан

Бай-Тайга районда «Дөң-Терек» колхоз (даргазы эш Кунгаа, парторганизация секретары эш Тойбу-Хаа) часкы хову ажылынга белеткелин хынамчалыг чорудуп, организастыг удуртулганы эки хандырганы-биле тараа культураларының тарылгазын апрель 29-та азы 8 ажыл хүнүнде доосканын рапорттаан.

Кол культура болур кызылтас тарылгазының планын ол колхоз 120 хуу азы 16 ганы планындан ажыр таран. Бо талазы-биле колхозтуң хову бригадазының бригадири коммунист эш Анзат, МТС-тин трактор бригадазының бригадири эш Чапчык-Аас олар эки ажылдааннар.

М. ДОРЖУ.

Колхозтуң хову турлаанда

Улуг-Хем районда Мичурин аттыг колхоз бо чылдың часкы хову ажылынче организастыг үнген. Апрельдиң 29-ка чедир баштайгы ажыл хүннеринде 223 гектарның шыгын базыра илиирттээн.

Хову турлааның дерилгезин эки хандырган, эш Мандый-оолга удурткан агитколлектив дайынчы листокту ам 3 катап үндүрген, көргүзүг самбыразын көрүштүг организастаан.

В. БАИР.

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң VIII пленуму

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң VIII пленуму болуп эрткен. Пленум болза, хоорайның организацияларында ажылчы чоннарның чагаалары болгаш хомудалдарыбиле ажылдың дугайын чугаалашкан. Ук айтырыгның талазы-биле илеткелди СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары эш П. Киселёв кылган.

Эш Киселёв бодунуң илеткелиниң эгезинге совет кижилерниң, коммунизмниң тургузукчуларының дугайында, оларның аас-кежиинин дугайында совет чазактың болгаш коммунистиг партияның кызыгаар чок улуг сагыш салыышкынын онзалап чугаалаан. Бүгү ниитиниң үргүлчү өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин максимальдыг хандырып бээри социалистиг тургузугнуң хоойлузу болуп амыдыралда бадыткатынган.

Ажылчы чоннар янзы-бүрү херектер, янзы-бүрү айтырыглар дугайында совет албан черлеринге кээп турар. Күрүне аппарадының ажылдакчылары ажылчы чоннарның билдириишкиннерин, саналдарын болгаш дилеглерин кичээнгейлиибиле көөр ужурлуг.

Ажылчы чоннарның билдириишкиннерин, хомудалдарын болгаш саналдарын ханызы-биле өөренип көөрүнүң, айтырыг тургузуп келген кижи бүрүзүн таарымчалыг үеде ээлдек байдалдыг хүлээп алырының болгаш оларның негелделерингe шынчы болурунуң айтырыы болза, партия, совет база ажыл-агый органнарының массалар-биле харылзааны улам калбартырынга болгаш быжыглаарынга улуг рольдуг. Кижи бүрүзүнүң чагааларын болгаш хомудалдарын кичээнгейлиг өөренип көөрү, массалар-биле шын харылзажып билири болза, партия болгаш күрүне чурумун быжыглаарының база бир эң чугула аргазы болур дээрзин коммунистиг партияның болгаш совет күрүнеңиң тургузукчулары В. И. Ленин биле И. В. Сталин биске өөредип чораанар.

Айтырыг тургузуп келген кижилерни ээлдек хүлээп алыр, ажылчы чоннарның чагааларын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын кичээнгейлии-биле өөренип көөр талазы-биле эки ажылдыг организациялар хоорайда бар. «Тыва алдын» трестинин эргелекчизи эш Шараборов болгаш ында политкилдистиң начальниги эш Ноздрачев олар келген кижилерни хүлээп алырының хүн-бүрү шагын доктаадып алганнар. Ындыг шакты доктаатканы болза, аппаратты удуртур болгаш ажылчы массалар-биле хүн-бүрү харылзааны быжыглаар талазы-биле удуртукчуларга таарымчалыг байдалды тургускан. Оларның кайызы-даа келген кижилерни хүлээп алыр шагын эки сагып, чөптүг ажыглап, билдириишкин болгаш хомудал киирген кижилерниң айтырыгларын чогуур үеэзинде харылап берип турарлар. Трестиниң ажылын улам эжижидеринге болгаш туустус кижилерниң идепкейин көдүреринге шак ындыг байдал улуг ужур-дузалыг болуп турары тодаргай.

Бо ажыл областың саң килдизиниң коллективиниң удуртулгазында база-ла багай эвес тургустунган. Килдистиң эргелекчизи эш Каплунов, ында партия эге организациязының секретары эш Сагалаков олар чоннуң үүнүнге дыңнангыр болурунуң үлегерин көргүзүп турарлар. Билдириишкиннерни болгаш хомудалдарны көөрүнүң база ээлерингe харыылаарының ажылын экижидер дугайында айтырыгны партия организациязының хуралынга эрткен чылын бир удаа чугаалашкан. Бо талазыбиле администрацияның ажылында бар турган четпестерни коммунистер ынчаарда шыңгыы шүүмчүлээннер. Оон үндүрген шиитпирнин күүселдези ам эки боттанып турар. Килдиске кээп турар чагааларның болгаш билдириишкиннерниң үчёду экижээн, билдириишкиннерниң болгаш хомудалдарның харыызының ээлерингe чедип турарын, оларның негелделериниң болгаш дилеглериниң хандыртынып турарын администрацияның болгаш партия организациязының талазындан шыңгыы контрольдап турар апарган. Бо чылдың баштайгы кварталында килдиске элээн хөй билдириишкиннер, хомудалдар болгаш чагаалар келген. Олар шуптузу чогуур үеэзинде ээлерингe харылатынган болгаш оларның айтырыглары чөптүг шиитпирлетинген.

Оон-биле чергелештир ажылчы чоннарның негелде хомудалдарынга дыңнангыр эвес болуп, оларның саналдарын тоомча чок көрүп турар удуртукчулар хоорайның албан черлеринде барын илеткелчи болгаш пленумнуң киржикчилери шыңгыызы-биле илередип шүүмчүлээн.

Ындыг фактыларның бирги чижээнге күрүне банкызының область конторазының удуртукчулары кирген. Аңаа хүнбүрүде барык-ла 20-ден 30 чедир кижилер кээп турарлар. Ынчалза-даа, банк конторазының удуртукчулары оларга таарымчалыг байдалды тургуспаннар. Келген кижилер коридорга үр манап турар, ында оода-ла чаңгыс сандай безин чок. Күрүне пособиелериниң хоорай килдизинде, сельхозснабтың область конторазында, областың кадык камгалал килдизинде, хоорай Советиниң күүскомунда байдал оон базала дээредевейн келген.

Чамдык организацияларның удуртукчулары кээп турар кижилерни хүндүткелдиг хүлээп алырын, олар-биле беседалар чорударын болгаш оларның айтырыгларын харыылаарын боттарының дорт хүлээлгези кылдыр санавайн турарлар. Ылаңгыя областың кадык камгалал килдизиниң эргелекчизи эш Сушков ол ажылды бодундан шуут чайлаткаш, ону кылырын килдистиң өске бир ажылдакчызынга даасканн турган. Ол ажылдакчы болза, кээп турар чагааларны эки бүрүткевейн, чагааларны харыылаар хуусаазын дүргедтпейн, хомудакчыларның дилеглери хандыртынган бе дээрзин хынавайн турар. Илеткелчи болгаш санал берген эш Степанов (МДС) болза, эш Сушковтуң ажылга улуг бюрократыг байдалын, аппараттың ажылдакчыларының болгаш оон өске-даа черлерде кижилерниң дилеглерингe тоомча чок болуп турганының, массаның үүнүнге дыңнангыр эвес, каржы чоруунуң хөй фактыларын шыңгыы шүүмчүлээн.

Областың кадык камгалал килдизинин партия организациязының секретары эш Ломакина санал берген, ол килдистиң эргелекчизи эш Сушковтуң адрезинге болган шүүмчүлелдерни деткээн болгаш коммунист Сушковтуң ындыг чурум чок байдалы-биле партия организациязы эптежип турганы база буруулуг деп миннип чугаалаан.—Сушков болза, коллективтиң иштики хөй-ниитичи амыдыралынга киришпейн, бодунуң онаашкан ажылынга сонуургал чок ажылдап келген. Удуртукчунуң мындыг дүжүметсиг хөөнүнге моон сонгаар шыдажыр аргажок—деп, эш Ломакина чугаалаан.

—Хамаатыларның билдириишкиннерин чогуур үеэзинде харылап бээр, оларның дилеглерин хандырар талазы-биле СЭКП хооркому (секретры эш Степанов) болгаш хоорай Советинин күүскому (даргазы эш Долгих) база-ла чеҗпес ажылдап, бо талазы-биле хоорай организацияларының удуртукчуларынга боттарының үлегерин көргүзүп шыдавайн турарлар—деп, эш Вереин шүүмчүлээн. Бо дугайында тодаргай чижектерни ол көргүскен. Хоорай Советиниң даргазы эш Долгих келген кижилерни хүлээп алыр шактарын сагывайн турар. Чамдык хамаатылар каш-каш хүннерде аңаа кирип чадап каан фактылар бар. Чаңгыс айтырыг дугайында хөй кижилерниң дилеглерин хандырарының эдлчеглиг оочурун ол барымдалавайн турган.

Область судунуң даргазы эш Охемчиктиң болгаш юстиция эргеделиниң начальниги эш Ивановтуң адрезинге шыңгыы шүүмчүлелди пленумнуң киржикчилери таварыштырган. Ол организациялар ажылчы чоннарның хомудалдарын шиитпирлеп көөр талазы-биле улуг харыысалгалыг. Ынчалза-даа, олар хамаатыларның билдириишкиннерин кичээнгей чок, ээлдек эвес көрүп турар дугайында хөй чижектер пленумга илерээн. Эш Иванов пленумга санал бергеш, бодунуң адрезинге болган шүүмчүлелди бот-шүүмчүлелчи эвес көргени пленумнуң киржикчилерингe таарымчалыг эвес болган.

Чамдык организацияларның удуртукчулары хамаатыларның дилеглерин болгаш билдириишкиннерин кандыг-даа утка чок кылдыр харылап берип турар база чамдыызы «хомудакчылардан» дүрген-не адырлып алырының аргазын хереглеп, ол дилегни күүседирин аазап каар, а оон соонда ол дугайын утуптар турган. Оон ындай чамдык ажылдакчылар хамаатының билдириишкинин ол кижини хомудаткан организацияларже чорудуптар, ыычангаш, ол кижиниң дилээнге кандыгдаа түннел чок байдалды таварыштырар чүүлдер турганнаан.

Хамаатыларның билдириишкиннерин, дилеглерин харылап бээр, саналдарын өөренип көөр талазы-биле областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальнигиниң орадакчылары эштер Иванов, Яркин олар четпес ажылдап келгеннер. Бодунуң аппарадынын ажылдакчылары-биле безин олар дыка ээлдек эвес ажылдап турарлар. Ол ышкаш өске-даа улуг четпестерни пленум демдеглээн.

Чугаалашкан айтырыгның талазы-биле шиитпирни пленум хүлээп алган.

Колхозчу малчыннарда

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

Партияның XIX съездизинин хүлээп алганы чаа бешки беш чыл планында ниитиниң малының баш санын өстүрериче улуг кичээнгейни салган. Ону алдарлыы-биле күүседир дээш кызымаккай ажылды Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чыл ою» колхозтуң инек кадарчылары көргүзүп турарлар. Олар бо чылын төрүтүнер быызаларны бүрүн менди алыр болгаш доруктурар дугайында социалистиг бот хүлээлгелерни алганнар.

Колхозтуң инек кадарчызы Ооржак Чирмет-оол 60 баш төрүүр инектерни кадарып кыштаан. Олар ам эки деңгилделиг болуп турар болгаш оолдап эгелей бергеннер. 22 инектер төрээн, оларның быызалары менди алдынган. Ол ышкаш кадарчылар Куулар Болдуй-оол, Күжүгет Серенде, Ондар Кончук оларның кадарып кыштаан инектери кышты эки ашкан болгаш ам база төрүп эгелээн. Төрүтүнген быызаалар шупту менди алдынган, кадык-шыырак өзүп турар.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

—⊙—

ЧАА-ХӨЛ

Чаа-Хөл районда «Победа» колхозтуң чылгычызы эш Балган ол ажылынга 4 чыл ажыр ажылдап, ниитиниң чылгы малының баш санын өстүрер дээш кызымаккай ажылдап, оон кададынга чылгы малы чыл бүрүде өзүлделиг болуп турар.

Колхозчу чылгычы эш Балган бодунга хамаарышкан чылгы малын кышкы үеде күштүг, семис чыл ажырып, чаңгыс-даа баш хоратпас дээш ажаалда хайгааралын дүн-хүн чок күштелдирип, ылаңгыя кышкы үеде 6 кезек черге одар солуп көөрүген. Чылгының часкы байдалы кончуг эки турар.

Эш Балган баштайгы 10 беден 10 кулунун менди камгалап алган. А төрүүр 60 беден 60 кулуннарны бүрүн камгалап алыры-биле ол колхозтуң хой кадарчызы эш Сердипти социалистиг чарышка кыйгыргаш, ниитиниң чылгы малын улам өстүрери дээш ак-сеткилдиг ажылдап турар.

—⊙—

УЛУГ-ХЕМ

Улуг-Хем районда Жданов аттыг колхозта мыйыстыг бода мал фермазының ажылдакчылары ниитиниң малының баш санын өстүрер, ылаңгыя чаш төлүн менди камгалап алыр дээш демниг күш-ажылда туржуп турарлар.

Мыйыстыг бода малдың ажылында малчыннар боттарынга хамаарылгалыг инек малын кышкы үеде менди чыл ажырып, одар-белчиирин эки организастаанындан часкы байдалы эки болгаш оолдаашкыны эгелээн.

Кадарчы Нарамандып, дүнеки дежурный Доктар-оол, быыза ажаакчызы Биче-кыс олар баштайгы төрээн 30 инектен 30 быыззаны камгалап алганнар.

Инек малдың оолдаашкыны эгелээнибиле кады сүт-бараан фермазының эргелекчизи эш Норбу-оол мал ажылынче кичээнгейни салып, малчыннарның ортузунга социалистиг чарышты улам күштелдирип, чаш малдың чемгерилгезин чөп организастап турар.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Күүселдези чок болган шиитпир

Өвүр районнуң Саглы суму Советиниң бирги сессиязынга район төвү-биле доктаамал харылзааны тургузар төлээде телефон тургузар, оон чагыларын белеткеп кылыр деп чугула шиитпир хүлээп алдынган турган.

Ам үеде ол шиитпир кандыг-даа күүселде чок арткан. Оон кол чылдагааны болза, суму Соведи, оон даргазы эш Агбаан сессияның үндүрген шиитпирин херек кылынга боттандырып күүседир дээш боттуг ажылдарны чорутпайн турарында болур. Сессияның үндүрген шиитпириниң күүселдезин чогуур өй-шаанда хынап көөрү райкүүскомнуң хүлээлгези болур ужуглуг. Ындыг турбуже, ону Өвүр райкүүскому кылбайн турарының чылдагааны чүдел?

Т. САРЫГ-ООЛ.

Колхозчуларның чөптүг негелдезин хандырар

Улуг-Хем районда улгатыр катышкан Ленин аттыг колхоз организастатынганындан бээр элээн үелер эрткен, бо арызында колхозтуң ажыл-агыйы сайзырап, сууру дыка калбарган. Ындыг-даа болза, чоннуң ортузунга культура массалыг ажыл чорударынга таарымчалыг клубту мынчага чедир тудуп албайн турары шын эвес.

Клуб чок болганындан аныяктарның кежээлери, кинолар көргүзүглери болбайн турар, чырыдыышкын бөлүмнериниң доктаамал кичээлдээр черлери чок, харын колхозтуң ниити хуралын чурумнуг эрттирериниге безин шаптыктыг байдалдарны таварыштырып келген. Бо дугайында нөгелделерни чаңгыс эвес удаа тургузуп келген, а колхозтуң мурнуку база амгы-даа даргалары чоннуң клуб тудуп алырынга эгелекчи саналдарын үнелевейн, үргүлчү сонгаарладып келгенин аңаа бир айтырыг кылдыр көрүп болбас.

Бо чугула айтырыгны удуртурун колхозта парторганизация, суму Соведи болгаш районнуң культура-чырыдыышкын килдизи база-ла хандырбайн турар.

М. БЮРБЮ.

Кызыл өгнүң ажылын экижидер

Ажылчы чоннуң билии, культуразы бедээн тудум-на ол талазы-биле негелдези улгадыр, ону хандырарынга ылаңгыя культура-чырыдыышкын албан черлериниң мурнунда чугула сорулгалар тургустунуп турар. Бо айтырыгны Тес-Хем райсовет күүскомунуң культура-чырыдыышкын ажылының талазы-биле инспектору эш Миндря багай боттандырып турар.

Чыргаландыда Калинин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде кызыл өг организастатынганының баштайгы чылында дерилгези байдак, ном фондузу-даа хөй турган. Сөелгү үеде кызыл өг чүгле ажылын шуут соскаткан эвес, оон хамык эт-херекселдери үрелип, ном фондузу будалган.

Кызыл өгнүң эргелекчизи М. Маны культураның ол чугула албан черинин ажылын ындыг харыысалга чок чорудуп турда колхозта парторганизация кандыг-даа хемчег албайн турары шын эвес.

К. ЧАМЫЯН.

Ревизия комиссиязы ажылдавастаан

Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хем сумуда Сталин аттыг колхозтуң февральда эрткен отчёт-соңгулдалыг хуралындан колхозтуң ревизия комиссиязының даргазынга мурнунда суму Совединиң даргазы турган эш Анай-оолду соңгаан, эткен чылын чорутунмайн келген ревизия ажылын шимчедип чорударын аңаа дааскан.

Ам оон бээр ийи ай эрттип турар болзадаа, эш Анай-оол чүү-даа кылбаан. Эш Анай-оол колхозтуң мал-маганын, эт-хөренгизин, акша-мөңгүн документизин хынаар хамаан чок, харын колхозтуң конторазынга безин келбейн, Борбак-Тал алаазында чурттап олурар. Көдээ ажыл-агый артелиниң Уставының негеп турарын өзүгаар алырга, квартал санында ревизия чорудары албан. Ам бирги квартал эрткен, ревизия чорутунмаан.

Колхозтуң эт-хөренгизинге ажыл-агыйжы эвес, эө-харыысалга чок, мал-магалга, ылаңгыя ажыл малдарынга кам-хайыра чок, учёт болгаш отчётта будулчак чүүлдер үргүлчүлевишаан турда-ла ревизия комиссиязы ол бүгүнү аңаа көрүп олурар. Ам колхозта ревизия ажылын оттурза чогуур.

Т. ДАДАР-ООЛ.

„ШЫННЫҢ" МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Тудуг ажылынга удуртулганы күштелдирер"

1953 чылдың марттың 22-де үнген № 57 «Шын» солунга «Тудуг ажылынга удуртулганы күштелдирер» деп эгелиг чүүл парлатынган. Ол чүүлге Эрзин районунуң «Чаа орук» колхозунуң баштаар чери, колхозта партия эге организациязы тудуг ажылын багай удуртуп турарындан колхоз тудуг планын болгаш тудуг материалы белеткээриниң планын күүсетпейн турарын шүүмчүлээн.

Бо чүүлду ажылчы чоннар депутаттарының Эрзин район Совединиң күүскому хынап көрген. Ол чүүлге шүүмчүлетинген четпестер хыналдадан шын болуп илерээн. «Чаа орук» колхозтуң даргазы эш Даваажаптың илеткелин Эрзин район Совединиң күүскомунуң хуралынга дыңнаазын, шиитпирни үндүрген. Ам ол колхозта тудуг материалының белеткели эки чоруп турар. Оон соонда 107 чудукту колхоз төвүнде сөөртүп эккелген болгаш 6000 ажыг чудукту тайгада белеткээн.

Районнуң албан организация черлери тудуг материалы белеткээринге ол колхозка шефтээн, 85 чудукту колхоз төвүнде дүжүрүп берген деп Эрзин райкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Дукар «Шын» солуннуң редакциязынга харыылаан.

Аңгы демисели өже бээр дээр хоралыг антимарксисчи „теориянын" дугайында

Партияның XIX съездизи совет улустуң бүгү-делегейге төөгүлүг тиилелгелерин түңнээн болгаш И. В. Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалдары» деп генийлиг ажылынга үндезилээн, бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкунуң канчаар-даа аажок улуг программазын ажылдап кылган. Съездиниң шиитпирлерин удуртулга болдуруп алгаш, совет кижилер тайбың экономиканың, культураның болгаш эртемниң хөгжүлдезинде чаа-чаа улуг чедиишкиннерни чедип ап турар.

Коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунун совет улус коммунистиг партияның удуртулгазы-биле даштыкынын болгаш иштикиниң бүгү дайзыннары-биле эптеш чок демиселге боттандырып турар. Бодунуң өлүмүнүң чайлаш чок чоокшулап орарын билгеш, империалистер тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң күштери-биле демиселге кандыг-даа арганы ажыглап турарлар.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның серемчилелин, ажылчы чон массаларның серемчилелин дөгейлендирер сорулга-биле америк империалистерниң агентилери бодунуң хоралакчы, үргедкчи ажылчорудулгазын янзы-бүрү калчаалыг «теориялар-биле» дуглап турарлар. Ындыг «теорияларның» бирээзи болза, барыын социалистерниң, титожуларның болгаш тайбыңның, демократияның өске-даа дайзыннарының бүгү хемчеглер-биле пропагандалап турары аңгы демисели өже бээр дээр антимарксисчи оппортунистиг «теория» болур.

Улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партияларынче синниккен америк империалистерниң агентилери бо теорияны ажыглап алгаш, социалистиг тургузуушкунну үзерин, ол чурттарны АКШ-тың миллиардерлериниң болгаш миллионерлериниң вудданыышкынынче киирерин оралдажып турарлар.

Ленин биле Сталинның шагда-ла чылча шапканы бо оппортунистиг «теория» бистиң идея талазы-биле каңналбаан чамдык ажылдакчыларывыска бажы саңдарны чедирип турар. «Ол болза—чүгле ирик теория эвес, харын айыылдыг теория, чүге дизе, ол бистиң кижилеривисти дөгейлендирип, оларны какпаже киирип, а совет эрге-чагырга-биле чаглактаныр арганы аңгы дайзынынга берип турар»—деп эш Сталин айыткан («Партия ажылының четпестерниң болгаш троцкийжи база өске-даа ийи арыныгларны узуткаар хемчеглерниң дугайы», Партиздат. 1937 чыл, арын 23).

Аңгы демисели өже бээр дээр антимарксисчи «теорияның» кандыг-даа илерээшкиннери-биле шиитпирлиг демисежириниң эргежок чугулазының ужуру ында.

I.

Өжээннешкек, антагонистиг аңгыларга хуваатынган ниитилелдиң хөгжүлдезинин шимчедикчи күжү болур аңгы демиселиниң ролюн марксизм бүгү тала-биле илереткен. Аңгы демиселиниң марксисчи теориязы болза, ажылчын аңгының, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның политиказының, тактиказының эртемниг үндезини болур.

«Эртемниг социализмниң тактиктиг үндезини болза, эптеш-чок аңгы демиселиниң дугайында өөредиг болур, чүге дизе, ол—пролетариаттың холунда дээре чепсек болур. Пролетариаттың аңгы демисели—ол дээрге, пролетариаттың оон дузазы-биле политиктиг эрге-чагырганы чаалап алыр болгаш оон соонда социализмни тургузарынга буржуазияны узуткап чайладыр чепсээ болур»—деп И. В. Сталин айыткан (Чогаалдар, том 1, арын 353).

Ленин биле Сталин болза, аңгыларның болгаш аңгы демиселиниң марксисчи теориязын төөгүнүң чаа үеэзинге—империализмниң болгаш пролетар революцияларының үеэзинге таарыштыр ажылдап кылганнар.

Коммунистиг партияның улуг тургузукчуларының болгаш баштынчыларының көргүскени болза, чүгле революсчу арга-биле буржуазияның тергииделин дүжүргеш, бодунуң диктатуразын доктаатканш, бүгү экономика болгаш ниитилел тургузуун үндезини-биле чаартып боттандырып тургаш, пролетариат бодун болгаш бүгү ниитилелди дарлалдан болгаш мөлчүгделден кезээде хостап шыдаар. Ынчангаш аңгы демиселин чүгле чүүлзүүп көөрү марксизмге четпес. «Аңгыларның демиселин хүлээп көөрүн пролетариаттың диктатуразын хүлээп көөрүнге чедир кымна нептередип турар болдур, чүгле ол кижи марксисчи болур» деп В. И. Ленин айтып келген (Чогаалдар, том 25, арын 384). Буржуазияга болгаш оон төлээлекчилеринге хамаарыштыр быжыг аңгы политиказын чорудуп тургаш ажылчын аңгы эрге-чагырганы чаалап ап шыдаар.

Партия биле ажылчын аңгы, Ленин биле Сталинның амыр-соскаал чок демдеглеп чорааны ышкаш, капитализмниң чөрүлдээлерин чаап чажырар эвес, харын оларны илередир болгаш чеже тырттар, аңгы демиселин өжүрер эвес, харын ону төнчүзүнге чедир чорудар ужурлуг.

«... Политикага алдагдал кылбас төлээде, пролетариат биле буржуазияның эрге-ажыктарын эптештиреринин реформистиг политиказын эвес, капитализмниң социализмче «өзүп киреринин» чөпшээрежикчи политиказын эвес, аңгы талазыбиле эптеш чок пролетаржы политиканы чорудар херек» (Ленинизмниң айтырыгдары, арын 541).

Аңгыларны эптештиреринин, аңгы эрге-ажыктарының «таржырының», антагонистиг аңгыларның «кады ажылдажылгазының «теорияларын» нептередип турган Барыын Европаның социал-демократтыг партияларын, орус меньшевиктерни болгаш ажылчын аңгының өске-даа дайзыннарын марксизмниң дайзыннары-дыр деп Ленин биле Сталин сойгалап илереткеннер.

Капиталдың эрге-чагыргазын дүжүргениниң, буржуаз күрүнени буза-шапканының болгаш пролетариаттың диктатуразын тургускаанының соонда бистиң чуртувуска аңгы демисели чиде бербээн, харын хөй-хөй таварылгаларда улам-на кадыгношкун болуп, чүгле бодунуң хевирлерин өскерткен. Чаа үеде пролетариат болза, тергиидекчи аңгы болуп бодунуң дайзыннарынга удур совет күрүне аппарадының бүгү күчүзүн ажыглавышаан, аңгы демиселин чорудуп турган.

Капитализмден социализмче шилчилгениң үеэзинде капиталистиг хүрээлээшкиннин идепкейлиг деткип турганы бистиң чурттуң иштинде Совет эрге-чагыргага өжээннешкек бүгү аңгы күштерин пролетариат чылча шапкан. Мөлчүкчүлерниң удурланыышкыннарын базары—ажылчын аңгының диктатуразының үеэзинде оон аңгы демиселиниң эң чугула сорулгаларының биреэзи болур.

Пролетаржы эвес ажылчы массаларга күрүне удуртулгазын боттандырбышаан, ажылчын аңгы тараачын чон-биле эвилелди социализмниң оруу-биле чорутпушаан, ону амыр-соскаал чок быжыдып келген. Ленин—Сталинның партиязының шын политиказының түңнелинде ол эвилел амгы үеде ажылчын аңгы-биле колхозчу тараачыннарның аразында найыралы болу бергеп.

Социалистиг тургузуушкунну үзерин ораддашкаш, капитализмниң бухаринчирыковчу дүжүп-берикчилери болгаш эрги ёзу тургузугнуң талалакчылары аңгы демисели өже бээр дээр антимарксисчи контрреволюстуг теориязын катап төрүтүндүрүп келгеннер. Олар болза, социализмниң чедиишкиннери аңгы демиселиниң оожургаарынга, өже бээринге чедирер, аңгы дайзыны бодунуң туруштарын удурланыышкын чокка дүжүп бээр болгаш кулактар социализмче тайбың хөгжүп киирер дээр ёражок идейжигештерни нептередирин ораддажып турганнар.

Бухаринчи-рыковчу антипартийжи бөлүктериниң бо оппортунистиг, өскерликчи үеэлдерин эш Сталин чылча шапкан.

«Бодунуң үеэин чурттап эрттирип турар аңгылар удурланыышкынны организастаарын ораддашпайн, боттарының туруштарын эки-туразы-биле дүжүп бээр чорук турып көрбээн болгаш турбас-даа. Ажылчын аңгының социализмче бурунгаар шимчээшкини ангылыг ниитилелдиң үеэзинде демисел чокка, хөлзээшкин чокка болуп көрбээн болгаш болбас-даа» деп эш Сталин айтып турган (Чогаалдар, том 11, арын 172).

Эш Сталинның удуртулгазы-биле троцкийжилерни, бухаринчилерни, национал-чайтылчактарны болгаш оларның антисоветтиг, контрреволюстуг «теорияларын» Коммунистиг партияның чылча шапканы болза, Совет Эвилелинге социалистиг ниитилелди тургузары дээш демиселге канчаар-даа аажок улуг рольду ойнаан. Ол болза, партияның хүрээлеңинче шургуп кирген боттарының агентилериниң дузаламчызы-биле бистиң чуртувуска капитализмни катап тургузарын бодап турган империалистерниң планнарынга база-ла өлүмүг согуушкун болган.

II.

Социализмниң тиилелгези совет ниитилелдиң аңгы тургузуун үндезини-биле өскерткен. Бүгү мөлчүкчү аңгылар узуткатынган. Ажылчын аңгы биле колхозчу тараачыннар дарлалдан болгаш мөлчүгделден кезээде адырылган мырынай чаа аңгылар болу бергеннер. Бодунуң бүгү дазылдарындан ажылчын аңгы болгаш тараачыннар-биле холбашкан чаа, күш-ажылчы, улустуң интеллигенциязы бистиң чуртувуста тургустунган. Хоорайда болгаш көдээде экономиктиг болгаш политиктиг тургузугнуң чаңгыс-эвининиң, Совет Эвилелиниң улустарының эп-найыралының үндезининде хүн бүрүде быжыгып турар совет ниитилелдиң бузулбас моральполитиктиг чаңгыс эви тургустунган. Бо бүгү болза, амгы үеде бистиң чурттуң иштинде аңгы демиселиниң социалдыг сууру чок болгаш туруп шыдавас дээни ол.

Амгы үеде Совет Эвилелинде аңгы демиселиниң бүгү чидигленишкини бүгү делегей талазынче шилчээн. «Аңгы демиселиниң хөделир күжү ССРЭ-ниң ишти-биле кызыгаарлатынган деп бодаар болза частырыг болур ийик. Бир эвес аңгы демиселиниң бир ужу ССРЭ-ниң девискээринде туруп турар болза, оон өске ужу бистиң хүрээлеп турар буржуаз күрүнелерниң девискээринде туруп турар»—деп И. В. Сталин айтып турар.

Ийи системаларның—социалистиг болгаш капиталистиг системаларның демисели—аңгы демисели болур. Ол демисел делегейниң ийи дугаар дайыны доозулганының соонда экономиканың, политиканың болгаш идеологияның саңдарын хаара тудуп, улам-на чидиг хевирге кирген. Совет күрүнениң болгаш улус демократиязының чурттарының бүгү чаа-чаа чедиишкиннери бүгү делегей хемчээлинде капитализм-биле социализмниң аразынга аңгы демиселин өжүрериниче эвес, харын чидиглендиреринче аппар-чыдар.

Социалистиг революцияга улур бүгү чурттарга буржуазияның калчаалыг удурланыышкыны чайлаш чок болгаш ол революцияның өзүлдезинин хире-чергези-биле ол удурланыышкын өзер дээр дугайында америк ажылчыннарга чагаазынга 1918 чылда-ла В. И. Ленинниң айыткан сестерин төөгү бүрүнү-биле бадыткаан. Социалистиг лагерьниң быжыкканының хире-чергези-биле америк агрессорларның, капиталистиг хүрээлээшкиниң көөр хөөн чогу болгаш кыжаны өзер деп фактыны херекке албазы—ол дээрге барыын социалистиг идегеттерниң, америк-англи империалистерниң кулдарының дайын сөөлүндеги үеде онза күштүү-биле нептередип турары аңгы демисели өже бээр дээр хоралыг «теорияны» барымдаалаана ол болур.

(Төнчүзү 4-ку арында).

„Президент Эйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр“ деп чүүлдү даштыкыда канчаар көрүп турары

АКШ

НЬЮ-ЙОРК. «Правда» болгаш «Известия» солуннарның «Президент Эйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр» деп мурнуку чүүлүнге апрель 25-теги эртенги америк солуннар улуг кичээнгейни салган. «Нью-Йорк таймс» болгаш «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннар ол чүүлдүң долу бижимелин парлаан.

«Правданың» мурнуку чүүлүнүң талазы-биле конгресстиң баштыңнарының тайылбырлалы оваарымчалыг болза-даа, чогуур таарымчалыг болуп турар деп Интернейшнл Ньюс Сервис агентилелиниң корреспондентизи Кларк дыңнаткан.

ВАШИНГТОН. Юнайтед Пресс агентилелиниң Вашингтонда корреспондентизиниң дамчытканы:

Корреспондентиниң дамчыдып турарыбиле алырга, күрүне департаментизи дорзан-на тайылбырлаар дивейн турар, ынчалза-даа «Правда» солуннуң редакциязының чүүлүн кончуг ылаптыы-биле анализтеп көрүп турар деп күрүне департаментизиниң төлөөлекчизи Макдермотт медеглээн.

НЬЮ-ЙОРК. «Россия харылап турар» деп мурнуку чүүлүнге «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң бижээни: «Орус коммунистиг партиянын тускай органы—«Правданың» президент Эйзенхауэрниң апрель 16-да чугаазынга тодаргай харызы хөй айтырыгларны хаара тудуп турар болгаш ында хөй-хөй чүүлдерни ылаптыг тайылбырлап турар. Делегей айтырыгларын тайбың арга-биле шиитпирлээринге кандыгдаа «баштайгы чүүлдерге» ол удурланып турар болгаш Россия ындыг чүүлдерлиг болза-даа, оларны «баштайгы чүүлдер» хевирлиг кылдыр көдүрүп үндүрер дивейн турар деп ол медеглээн».

Президентиниң кыйгырыг кылган болгаш орустарның харыы берген байдалы мурнунда хөй чылдарның дургузунда ындыг бадыткалларны кылып турган байдалдан элээн найыралдыг болгаш элээн идегедип турар байдал болган деп «Нью-Йорк геральд трибюн» солун демдеглеп турар.

Совет Эвилелинге Эйзенхауэрниң саналдааны баштайгы чүүлдерин бодунуң камгалалыңа албышаан, ооң-биле кады солун болза, Эйзенхауэрниң ол хире каас коязыбиле илереткени база «Правданың» деткип харыылааны «тайбыңга идегелдер» кажанбир боттаныг болур деп кады санап турар.

«Правда» болгаш «Известия» солуннарда чүүлдүң утказының талазы-биле чогумчалыг эвес турушту «Нью-Йорк таймс» солун өзөп турар. Тайбың дугайында чугаалажыышкыннарның үезинде өзөн хөй баштайгы чүүлдерни Совет Эвилелинге төгөр деп чүткүл ооң редакциякың чүүлүнде тодаргай илереп турар.

НЬЮ-ЙОРК. «Правданың» болгаш «Известияның» «Президент Эйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр» деп мурнуку чүүлүн тайылбырлавышаан, «Нью-Йорк геральд трибюн» солуннуң допчулавчылары Олсоп алышкылар болза, Совет Эвилелиниң тайбың базымнары АКШ-тың шыңгыы политиказы дээр политиканың ужурундан кылдынган дээр дугайында мурнуку чүүлдэ сойгалатынган тезисти катаптап турарлар. Бодун хүндүлээринче болгаш бодундан коргарынче албадап шыдаптарынга четчир күш Катышкан Штаттарга чок болур болза, Эйзенхауэрниң программазы «чүү-даа чүвеге чедирип шыдавас» деп медеглевишаан, Олсоп алышкылар чепсектти эңдере бүдүрериниң политиказын үргүлчүлээринче ажыы-биле кыйгырып турарлар.

НЬЮ-ЙОРК. Улустар аразының эң чугула проблемаларын тайбың арга-биле шиитпирлээринің дугайында чугаалажыышкыннарны эгелээринге Совет Эвилелиниң белеминге Ассошийтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи Уильям Райян чигзинмейн турар. Ынчалза-даа «ыындыг чөвүлел хурал барыын-европа политикага болгаш харын америк-даа политикага база экономикага улуг саңлдарны чедирип болур деп Райян коргуп турар. Европаның камгаланыкчы шиитилежилгезиниң түттүнүп турары үндезиннери ол чөвүлел хурал Барыын Европадан кезээде чок кылып каап болур».

Эйзенхауэрге «Правданың» харызы болуп болур чугаалажыышкыннарга элиг-ти делгем кылдыр ажыктан деп «Нью-Йорк таймс» солуннуң Парижте корреспондентизи Сульцбергер айыткан. Ынчалза-даа ол харыы «кол-кол айтырыгларда тодаргай эвес чүүлдерни өжөгээр ол хевээр арттырган» ышкаш кылдыр Сульцбергер бадыткап турар.

АНГЛИЯ

ЛОНДОН. «Правданың» «Президент Эйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр» деп мурнуку чүүлүн англи солуннар калбаа-биле тайылбырлап турар. «Правданың» чүүлү «оваарымчалыг байдалдыг бижитинген, база чугаалажыышкыннарның эжиин дуглавас деп сорулга салып турар» деп «Обсервер» солун айыткан.

«Правданың» чүүлүнге Лондонга бир дугаар дээшкинни характерлевишаан, «Обсерверниң» дипломаттыг допчулакчызы мынча деп бижээн: «даштыкы херектер министерствозунга «Правданың» мурнуку чүүлүн баштай өөренип көргениниң түңнелинде ол чүүл Эйзенхауэрниң саналын хүлээп албайн турар эвес, а харын американнарның чоокта чаа кылган медегледдерчиң психиктиг дайынның элементизи болуп турар кезээнге харыы бээрин оралдажып турар деп түңнелге келген. Чөөнчүк биле Барыын-чүктүң аразында маргылдааның чүүлү болуп турар янзы-бүрү айтырыгларга кичээнгейни мөөнөп турар чүүлге «Правданың» чүүлү-ажыктыг саңлдарны чедирип болур».

Тайылбырлалдар кезээнде «Обсервер» мынча деп бижээн: «чүүлүн эң-не чогумчалыг бодалдарын тооп көрбези шын эвес болур ийик... Чүгле ажыл-херекчи чугаалажыышкыннарны чорудар эвес, харын бот-боттарынга дүжүп бержиишкин кылыр сорулга-биле дем-катыжыышкынныг үндезининге ажылдаар деп саналды ол кириил турар».

ЛОНДОН. «Правданың» «Президент Эйзенхауэрниң чугаазынга холбаштыр» деп мурнуку чүүлүн чүгле «Таймс» болгаш «Дейли уоркер» солуннар долу бижимелибиле парлаваннар. Бүгү солуннар боттарының редакциякың чүүлдеринде ол документиниң бүгү делегейге ужур-дузалын демдеглеп турар.

Редакциякың чүүлүнде «Таймс» солуннуң медеглээни: «Ол чүүл ниитизи-биле совет политиканың дугайында мөөн мурнунда хөй айларның дургузунда үнген бүгү медеглелдерден эң-не төлептиг, эң-не тодаргай болгаш эң-не угаангыр медеглел болуп турар...»

Тайбыңның айтырыгларының талазыбиле шыңгыы болгаш ажыл-херекчи чугаалажыышкыннарны чорударының дугайында «Правданың» мурнуку чүүлүнде кирген саналды ажыглаарын «Дейли геральд» солун бодунуң редакциякың чүүлүнде негеп турар.

«Дейли мейл» солуннуң редакциякың чүүлүнде бижип турары болза, «Правданың» мурнуку чүүлү, эптежиишкиниң политиказы ол чүүлден бүрүү-биле илерээн».

Эйзенхауэрниң чугаазын тайылбырлавышаан, база ол чугаада «баштайгы чүүлдер» дугайында өөстер бар дээрзин демдеглевишаан, солуннуң бижип турары: «Баштайгы чүүлдерниң» дугайында ол бадыткал делегейниң эң янзы-бүрү бөлүктериндеп, база улустар аразының байдалын тодарадып турар күштерниң болгаш факторларның херек кырында хамааржылгазын билип турар кижилерниң оргузундан удурланыышкынны хайныктырган...»

Солуннуң ооң ыңай бижээни: Президент Эйзенхауэр бодунуң чугаазынга Чөөн Европаның чурттарының айтырыынга база дегген. Ол чурттарда тергиидеп турар тургузуг, оларга ёзулуг-ла хамаарышпас чорукту хандырып берген болгаш хөгжүлдениң база чечектелиишкининиң кызыгааржок аргаларын ол чурттарның улустарының мурнунга төөгүде бир-ле дугаар ажыдып берген ол тургузуг Эйзенхауэрге таарышпайн турар дээрзин ооң кылган түңнелдери маргылдаа чокка херечилеп турар.

АКШ-тың президентизи төөгүнүң дугуюн дедир эргилдиреринө күзээн боор чадавас. Ынчалза-даа Чөөн Европаның хостаның чурттарының боттарының улустарының бузулбас болгаш долу шиитпирлиинге, оларның тура-соруунга даянгаш, боттарының хамаарышпас чоруун болгаш канчаардаа аажок улуг чедиишкиннерин серемчиледдиг камгалап турарлар.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

ПРАГА. Апрель 27-де «Руде право» солунда «Тайбыңның херээнің тиилелгези дээш» деп эгелиг мурнуку чүүл парлатынган.

Эйзенхауэрниң апрель 16-да чугаазынга «Правданың» мурнуку чүүлүнде тодаргай бижитинген харыылары болза, Совет Эвилели бистиң эргелеривистиг кайы-хире күчүлүг камгалакчыы болуп турарын көргүзүп турар деп «Руде правонуң» чүүлүнде чугаалап турар.

Эйзенхауэрниң чугаазының Чөөн Европа чурттарының улустарының дугайында чугаалап турар кезиинге «Правданың» харыы берген шиитпирлиг чоруун чехословак улус улуг сеткил ханыышкын-биле уткаан. Совет Эвилели Чехословакиякың амыдырал эрге-ажыктарын күзениишкиниг болгаш чөптүг камгалап турар, чехословак улустуң Совет Эвилелиниң Улустары-биле тиилетирбес найыралы канчаардаа аажок улуг күш болур деп бистиң республиканың улустары өөрүп четириишкинбиле демдеглеп турарлар.

«Тайбыңның болгаш социализмниң камгалакчызы—күчүлүг совет чурт-биле бисти найыралдың бызыг белдирлери харылаштырып турар. Совет Эвилелиниң дузаламчызы чокка бистиң чуртувуска социализмни тургузарын бодап-даа шыдавас. Ынчангаш бистиң даштыкы политикавыстың кол үндезини болза, Совет Эвилели-биле сырый кады ажылдажылга болур».

(СЭТА).

Улустарның тайбың камгалалының Конгрезиниң комиссиязының чагаазынга Кыдат Улус Республиканың чазааның харыызы

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчытканы:

Улустарның тайбың камгалалының Конгрезиниң комиссиязының Даргa Мао Цзэ-дуннуң адынга келген чагаазынга харыыны Кыдат Улус Республиканың даштыкы херектер министри Чжоу Энь-лай апрель 28-те чоруткан. Тайбыңның Пактызын чарар сорулга-биле беш улуг күрүнелериниң аразынга чугаалажыышкыннарже кыйгырып турар, улустарның тайбың камгалалының Конгрезиниң саналдарынга чөпшээрежиишкинни харыыда илередип турар.

Кыдат Улус Республиканың улустуң Төп чазааның харыызының бижимели мөөн адаанда парлатынган:

«Улустарның тайбың камгалалының Конгрезиниң комиссиязынга.

Фредерик Жолио-Кюриге (Франция), Позеф Виртке (Германия), Пьетро Неннинге (Италия), Изабелла Блюмга (Бельгия), генерал Буксбаумга (Бразилия), Чэн-Шенмга (Кытай), Пьер Кенге (Франция), Николай Тихоновка (ССРЭ), Илья Эренбургка (ССРЭ), доктор Эндикоттка (Канада), Моника Фелтонга (Англия), Дж. Б. Фиггинске (Англия), пастор Форбекке (Норвегия), Ивашкевичиге (Польша), генерал Харага (Мексика), Горо Ханиге (Япония), Китчлуга (Индия), Мао Дунга (Кыдат), Ма Инь-чуга (Кыдат), Сеза Набравиге (Египет), Джузеппе Ниттиге (Италия).

Хүндүлүг дээргилер!

Американың Катышкан Штаттарының, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың, Великобританияның болгаш Францияның чазактары чугаалажыышкыннарны эгелезин база Тайбыңның Пактызын чарын дээр дугайында саналды көдүрүп үндүрүп турар, улустарның тайбың камгалалының Конгрезиниң 1952 чылдың декабрьда Венага хүлээп ап үндүрген кыйгырыы-биле кады, комиссияның даасканын ёзугаар доктор Иозеф Виртти, дээрги Пьетро Неннини болгаш дээрги Фредерик Жолио-Кюрини чорутканы 1953 чылдың март 30-деги дыңнадыгны алганын Кыдат Улус Республиканың улустуң Төп чазаа бадыткап тур.

Бодунуң чөптүг барымдаалап турары тайбыңның политиказынга дүүштүр, база янзы-бүрү системаларлыг чурттар тайбың калы турып болур дээрзинге бүүрелдиг Кыдат Улус Республиканың чазаа болза, улустарның тайбың камгалалының Конгрезиниң кыйгырыында тайылбырлатынган саналдар болгаш бодалдар бүгү делегейде тайбыңче чүткүп турар бүгү кижилерзиннинити негелделеринге дүгжүп турар деп санаан тур. Ынчангаш Кыдат Улус Республиканың чазаа үстүнде айыткан саналдар-биле бүрүн чөпшээрежиш турар болгаш ону шиитпирлиг деткип турар деп ооң мурнунда медеглээр эргелиг-дир мен.

Тайбыңче шынап-ла чүректің ханыындан чүткүл барда чурттар аразында кандыг-даа маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлээр херектиг болгаш шиитпирлеп болур дээрзинге Кыдат Улус Республиканың чазаа бүүрелдиг. Бо талазы-биле Кыдат Улус Республиканың чазаа бодунуң чүректин ханызындан чүткүлүн мурнунда-ла көргүскен, база улустар аразының маргылдаалары кады чугаалажып көрүүшкүннериниң болгаш чугаалажыышкыннарның дузалы-биле шиитпирлетинер ужурлуг деп чаагай принципти ол барымдаалап турар. Дайынга удур, тайбыңны камгалазары болгаш улустар аразында маргылдааларны тайбың арга-биле таарыштырары дээш бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг улустары-биле кады Кыдаттың улузу туюлунга чедир демисежир.

ЧЖОУ ЭНЬ-ЛАЙ, Кыдат Улус Республиканың даштыкы херектер министри.

Пекин, 1953 чылдың апрель 28-те».

(СЭТА).

Бразилияның ажылчы чоннары АКШ-биле шериг дугуржулгазынга удурланып турар

МОНТЕВИДЕО. «Коррейо да манья» солуннуң дыңнатканы-биле алырга, амгы үеде сенатта чугаалажып көрүп турар, АКШ-биле шериг дугуржулгазынга удур Бразилияның хөй-ниитизиниң удурланыышкынын илередир болгаш ол дугуржулганы хүлээп албазын негөөр дээш, генерал Фелисисимо Кардозога баштаткан хөй сонныг бразили патриоттарның делегациязы Бразилияның сенадынга чораан.

Шериг дугуржулгазынга ат салырынче Бразилияны албалаар төлөөде ооң негелде салыр сорулга-биле америк шериг-далай флодунуң эскадразыны Рио-де-Жанейрого кээр деп турарынга делегация база шиитпирлиг удурланыышкынын илередиг.

(СЭТА).

Францияда өртектерниң өзүлдези

ПАРИЖ. Францияда өртектер улам улгатпышаан турар. Статистиканың тускай медээлерин ёзугаар алырга, сөөлгү айның дургузунда аъш-чем бараваннарының 23 хевирлериниң өртектери улгаткан. Эштиг өртээ 10—20 франк (акша) өскен, балыктың сортундан хамаарыштыр 10—85 франк өскен. Ол ышкаш кофениң, ногаанның, кат-чимистиг өртектери база дыка өскен. Демократтыг парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, бюджеттиң канчаар-даа аажок улуг карылгаларын дуглаары биле муниципалдыг сонгулдаларның ссонда кывар чүүлдүң, тапкынын, оттуң өртектерин улгатырарын, база электри энергиязының болгаш демир орук транспортунуң хөлезинин улгатырарын Француз чазак бодап турар.

(СЭТА).

Хроника

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму эш Иван Александрович **Бенедиктовту** ССРЭ-ниң Индияда онза болгаш бүрүн эргелиг элчиниңе томуйлаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму эш Кириилл Васильевич **Новиковту** ооң өске ажылче шилчээни-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Индияда онза болгаш бүрүн эргелиг элчини хүлээлгезинден хостаан.

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Аңгы демисели өже бээр дээр хоралыг антимарксисчи „теорияның“ дугайында

(Төнчүү. Эгези 3-кү арында).

«Марксизмни-даа, материализмни-даа, аңгыларның демиселин-даа херекке албайн турар бис» деп, чижээлээрге, лейборизмниң баштыңчыларының бирээзи Морган Филиппс ыят чокка аажы-биле медеглеп турар.

Капиталистиг хүрээлээшкиниң дугайын «уттур» азы ону географтыг билиг болгаш хоралыг чүве ам үеде чок. Барыын кылдыр көөр чүткүлден артык айылдыг чүкте болгаш Чөөн чүкте бистиң чуртувус-биле ам найыралдыг улус демократтыг күрүнелер кызыгаарлажып турза-даа, капиталистиг хүрээлээшкин турбушаан болгаш хөделип турар. Кол-кол капиталистиг чурттарга капитализм амдаа турып турар, оларның чагырыкчы бөлүктери тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң лагерин канчаар-даа аажок көөр хөөн чок болгаш анаа улур делегейниң чаа дайынын кыпсып үндүрериниче чүткүвүшаан турар.

Бүгү делегейниң буржуазиязының Совет Эвилелиниң иштинде кандыг-даа аңгылыг чөлеңгижи чок болгаш турып-даа шыдавас. Ынчалзажок амдызында капиталистиг хүрээлээшкин турып турда, бистиң чуртувусче даштыкы разведкаларның чорудуп турары хоралакчылар, үргедкчилер, шпиоллар, террористер турар апаар дээрзин билир херек. Ооң ыңай, Совет Эвилелиниң иштинде чыча-шаптынган мөлчүкчү аңгыларның артыышкыннарын, партияның ам-даа чедир соктурбаан, совет эрге-чагыргага өжөөннешкек бөлүктериниң—меньшевиктерниң, эсерлерниң, троцкистерниң, бухаринчилериниң, буржуаз националистериң артыышкыннарын америк-англи империалистер ажыглаарын оралдажып турарлар. Буржуаз идеологияның, хуу өнчүзүрек хөөн сагыштарының, моральдың эдилекчилери—**дириг кижилер**—совет улустуң чажыртынчак дайзыннары бистиң чуртта ам-даа бар. Бо чажыртынчак дайзыннар империалистиг разведкаларның чогум-на таарымчалыг кижилери болуп турарлар.

Коммунизмниң бо бүгү дайзыннарынга удур мораль-политиктиг чангыс-эптиг, Ленин—Сталинның партиязын долгандыр сырый катышкан совет ниитилел камхайыра чок аңгы демиселин чорудуп турар. Совет Эвилелинге коммунизмни тургузарының херээнге улуг айыыл болза, бистиң хүрээлециивисте чүве эскерип көрбес, сагыш амыр болгаш аазатпай чорук болуп турар. Хоралаашкынны үзүткаар, аңаа бүгү оруктарны дуглаар төлөөде, аазатпай чорук-биле болгаш ону «теория талазы-биле» агартыр дээр кандыг-даа оралдажыышкыннар-биле шиитпирлиг демисежири чугула. Дайзынның чимзениишкиннерин кошкаш кылвайн хайгаарап көөр, канчаар-даа чажыртынган болза, ону таныи билир, дайзынның кара-сагыштыг планнарын чогуур өйүнде шинчилеп билир болгаш ооң хоралакчы ажыл-херектерин буза-шавар керекче партия бүгү совет кижилерни кыйгырып турар.

«Бистиң сорулгавыс—максимальдыг серемчиледдиг болуру болгаш кеззеде белен турары болур. Ынчаарга бир эвес эштер, бис серемчиледдиг турар болзувусса, бистиң дайзыннарывысты ам канчаар соп турарывыс ышкаш, база мурнунда оларны канчаар соп турганывыс ышкаш келир үеде база-ла ынчаар соп шыдаар бис» деп эш Сталин өөреткен (Чогаалдар, том 11, арын 64).

Ленин биле Сталинның айтыышкыннарын эдербишаан, партия коммунистерни болгаш бүгү совет кижилерни бедик политиктиг серемчиледдиг болгаш бистиң хүрээлецивисте аазатпай болгаш сагыш амыр чоруктуң хензиг-даа илерээшкиннери-биле кам-хайыра чок демиселдиң өзүзунга кижизидип турар. Ажылда частырыгларны болгаш четпестерни өй-шаанда илередиринге болгаш эдеринге дузалап турар шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел болза, бо харыысалгалыг сорулганы шиитпирлээринге шылгатынган болгаш ынаныштыг чепсек болур. Революстуг серемчилелди бедидериниң чугула чепсээ болза, бистиң кадрларывыстың марксизм-ленинизмни шиңгээдип алыры, Коммунистиг партияның төөгүзүн болгаш теориязын, ниитилел хөгжүлдезиниң болгаш политиктиг демиселдиң хоойлуларын оларның ханы өөренири болур.

III.

Ленин биле Сталинның бүгү тала-биле үндезилээни болгаш хөгжүткени аңгыларның болгаш аңгы демиселиниң марксисчи теориязы болза, бүгү акы-дуңма компартияларның ажыл-чорудулгазынга дайынчы удуртулга болур. Улус демократиязының чурттарының коммунистиг болгаш ажылчын партиялары боттарының бүгү ажыл-чорудулгазынга капитализмден социализмче шилчилге мөлчүкчүлер-биле аңгы демиселиниң чайлаш чок байдалында боттаныг турар дээр дугайында марксизм-ленинизмниң өөредиин барымдаалап турарлар. Ынчаарга улус-демократтыг күрүнелерде аңгы демиселиниң онзагай чугула үүлү чүдел дизе, буржуазияга хамааты дайынын кыпсып үндүрер аргаы Совет Эвилелиниң дузаламчызының бербээнинде болгаш англи-америк интервенциякың планнарын үскениде болур.

Коммунистиг партияларның хүрээлециниче меге арга-биле сиңнигин кирген турган барыын-оппортунистиг болгаш националистиг өскерликчилер, англи-америк империалистерниң агентилери улус-демократиязының чурттарында социализмниң тургузуушкуну чоруп турда сойгалатынып илереткиннер. Ол буржар өскерликчилер болза, Югославияда Титонуң фашистиг-гестапочу бөлүү ышкаш чуртка капитализмни катап тургузуп, ону доллар дээш кулданыышкынга саткаш, аңгы демиселиниң өже бээриниң, капитализмниң социализмче тайбың хөгжүп киреринің «теориязы-биле» бодунуң хоралакчы ажыл чорудулгазын чажырып турганнар.

Массаларны удуртпушаан, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар аңгы талазы-биле эптеш чок пролетаржы политиканы чайгылыш чок чорулуп турганнар. Демократтыг тургузугну дүжүрери дээш идепкейлиг демисежиш, сүлчээлерни, диверсияларны кылырынче, улусчу эргечагырганың экономиктиг болгаш политиктиг хемчеглеринге удур тура халыырынче, үзеринче чүткүп турган мөлчүкчүлерниң удурланыышкыннарын олар базып каанар. Ынчалзажок Европада улус-демократиязының чурттарында банк ээлери болгаш помещик чораанар, мөөнү-биле садар уауг садыгжылар, реакциялыг дайынзырактар болгаш хүрээжилер, реакциялыг дүжүмет чораанар ам-даа артканнар. Көдээде кулактар ам-даа турып турар. Империалистиг разведкалар бо өжөөннешкек идегеттериниң аразындан боттарының агентилерин элдеп ап турарлар.

Аңгы үеде улус-демократиязының чурттарында хоорайда болгаш көдээде мөлчүкчү идегеттерге удур кадыг-дошкун аңгы демисели чоруп турар. Бо демиселге улус-демократтыг тургузуг ССРЭ-ниң ак-сеткилдиг дузаламчызы-биле үргүлчү быжыгып турар. Бо демиселдиң чоруп турганының үезинде коммунистиг болгаш ажылчын партиялар буржуаз-национализмни болгаш космополитизмни сойгалап илередип, даштыкы разведкаларның агентуразын илередип чыча-шаап турар.

Улус-демократиязының чурттарының чижээнден аңгы демиселиниң марксисчи-ленинчи теориязы бодунуң бадыткаашкынын мынчаар ап турар, а пролетариаттың диктатуразының үезинде аңгы демисели өже бээр дээр дүжүп берикчи «теория» база бир аштырыышкынга таварышкан.

Капиталдың тергиидилиниң чурттарында буржуазия кандыг-даа чепсектерни далдавайн, ажылчын аңгыже болгаш ооң коммунистиг партияларынче калчаалыг халдаашкыннарны кылып турар. Фашистиг араатаннар Бельгияның компартиязының дарга эш Ляону өлүргеннер, эштер Тольяттиниң, Токуданың, Торезтиң, Дюклонуң амыларынче араатанзыг халдаашкыннарны организаставаннар. Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиниң иштинден тура-тырттар, ону кошкадыр дээш, АКШ-тың болгаш Англияның башкарыкчы бөлүктери бүгү-ле болдунар чүүлдерни кылып турарлар.

* о *

Революстуг серемчилелди бедидер дээш демисел аңгы демисели өже бээр дээр хоралыг антимарксисчи «теорияларның» саңлдарын долузу-биле чок кылырын негеп турар. Серемчилелдиг болуру—империалистерниң бөлүк чимзениишкиннерин илередиринге болгаш оларны өй-шаанда хора чок болдурарынга дузалап турар бистиң эң чидиг чепсээвис. Серемчилелдиг болуру, күрүне чажыдын эң шыңгыы камгалаары болза, совет кижи бүрүзүнүң ыдыктыг хүлээлгези болур.

Ю. БОРИСОВ,

Төөгү эртемнериниң кандидады.

ХОЛУҢАР ЧУҢАР

Бичии оол холун хөндүре сунупкан.

Эмчи арыг өл хөвеҥ-биле ооң адыжын чодупкан. Ынчангаш шилчигеш кырынга довурактыг дунаргай сугнун дамдызын хөвенден сы тудупкан болгаш ону микроскоп адаанга салыпкан.

Микробтары ивинайныг турар дамдының, оларның иштинде халдавырлыг аарыгларның өскүдүкчүлери ол сугда бар болган.

Холдарын чуурун бичии оолга эмчи чугаалаан. Ол оол холдарын чугган, ынчалза-даа саваҥ чокка чугган. Эмчи бичии оолдуң холун база катап арыг хөвеҥ-биле чоткан. Шилчигеш кырынга өл хөвеҥден дамдыны база катап дамдылаткан болгаш микроскопка көрген.

Микробтар ол ынчан эвээш болган.

Бичии оол кажан холдарын саваҥ-биле болгаш щётка-биле эки чугган соонда, ооң холдарында микробтар барык-ла артпаан.

Бир хүн эмчи өске янзының дуржулгазын кылган. Бичии оол холдарын чугбайн база катап келгеи. Чүгле чаҥгыс салаазын чуурун аңаа чугаалаан. Эмчи ол арыг салаага суук чүүлдүң дамдызын кылган, ынчаарга ооң иштинге миллион-миллион микробтар тургулаан. Шак ындыг дамдыны бичии оолдуң өске хирлиг бир салаазынга дамдылаткан.

Ийи шак эрткен, арыг салаада микробтар кончуг эвээш арткан, а кожа, хирлиг салаада оларның саны барык-ла өскерилбээн болган.

Ынчангаш, арыг кеыш микробтарны бодунга үзүткап чок кылып болур, ынчаарга хир болза, микробтарны өлүмден камгалап турар. Ол болза, арыг-шевер эвес кижилериниң үргүлчү аарыг бээриниң бир чылдагааны ында.

Холдарыҥарны саваҥ-биле болгаш щёткалап чуҥар.

Чемненир мурнунда холдарыҥарны чуҥар!

Амылыг амытаннар-биле ойнаан соонда, алы янзы-бүрү хирлениишкиниң сөөлүнде холуҥнарны чуҥар.

Школага келириңерде аржыыл болгаш саваҥны ап чорунар.

Дыргактарыҥарны үргүлчү кезип турунар.

Тыва областың санитар чырыдыышкын башкы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң — 3—88; харыысалгалыг секретарьның 4—98; пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 3—68, иштики информация, бухгалтериянның — 3 — 65

ТС01695

Облкүүскомнуң типографиязы